

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 87 (26).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 8. aprillil 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: põllutööminister
A. Kerem, kohtuminister R. Gabrel, tee-
deminister K. Kark, põllutööministri abi
R. Allman, põllutööministri abi J. Kitsing.

P ä e w a k o r d :

1. Riigi 1924 aasta eelarwe — II lu-
gemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees L.
Raudkepp.

Sekretääri kohal abisekretäär O. Kös-
ter, pärast abisekretäär J. Wain.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra Juhataja L. Raud-
täiendamine. kepp: Awan Riigikogu
koosoleku. Juhatusel poolt
on ettepanek päewakorda täiendada
kolme punktiga: 1) asundustalude ajutiste
kõrwalrentnikkude maaga warustamise
seadus — maakommissjoni ettepanek, 2)
maaseadusega wõrandatud maadel asu-
wate wäiketalude rendiwahekorra uuen-
damise seadus — maakommissjoni ettepa-
nek ja 3) koosseisu komisjoni ettepanek
Riigikogu liigete Oskar Sepre, Adolf
Zillmer'i ja Peeter Michelson'i wahialla-
jätmise kohta.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa
enamusega on Riigikogu juha-
tuse ettepanek wastu wõetud.
Seega on päewakord kindlaks määratud.

2. Järgmise koos- Abiesimees K.
oleku aja ja päe- Wirma: Teen ette-
wakorra kindlaks- paneku järgmine Riig-
määramine. gikogu koosolek kind-
laks määrata ja ni-
melt homme hommikul kell 10, päewa-
korda wõttes riigi 1924 aasta eelarwe —
II lugemisel, nii et homme oleks kaks
koosolekut: üks enne lõunat kell 10 ja
teine pärastlõunat kell 5.

Juhataja L. Raudkepp: Ette-
panek on tehtud, määrata järgmine Riigi-
kogu koosolek homme kell 10 enne lõu-

nat. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa
enamusega on ettepanek wastu
wõetud.

Enne päewakorra juurde asumist on
sõna sekretääril teadaandmisteks.

3. Teadaandmine
kommissjoni antud
seaduseelnõu
kohta.

Sekretäär O.
Köster: Riigikogu
juhatusel on teatada,
et ehitusseaduse § 177
täiendus on antud oma-
walitsuse komisjoni.

4. Teadaandmine
kohtuministri esi-
tise kohta Riigi-
kogu liikme
Eduard Parts'i
wahiallajätmise
asjus.

Koosseisu komis-
joni on antud kohtu-
ministri esitis Riigi-
kogu liikme Eduard
Parts'i wahiallajätmise
kohta.

5. Teadaandmine
Riigikogu liikme
Jaak Nanilson'i
iseseiswa sotsia-
listliku töölispar-
tei Riigikogu
rühma astumise
kohta.

Siis on weel Riigi-
kogu juhatusel tulnud
järgmised teadaanded:
„Iseseiswa sotsialistli-
ku töölispartei Riigi-
kogu rühma juhatus
teatab sellega, et Riig-
ikogu liige Jaak Na-
nilson on astunud ise-
seiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu
rühma. Tallinnas, 8. aprillil 1924 a. Ise-
seiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu
rühma esimees J. Piiskar. Sekretäär B.
Eilman.“

„Teatan, et astun iseseiswa sotsialistli-
ku töölispartei Riigikogu rühma. Tallin-
nas, 8. aprillil 1924 a. Jaak Nanilson.“

6. Asundustalude
ajutiste kõrwal-
rentnikkude
maaga warusta-
mise seadus —
I lugemisel.

Maakommiss-
joni aruandja J.
Teetsow: Austatud
rahwasaadikud! Nagu
teate, algas maade
väljaandmine wäike-
majapidamiste asuta-
miseks aastal 1919. 1919 ja 1920 aastal
anti suurem osa maid wälja ilma planeer-
imata. Maasaajad olid peaaesjalikult
endised mõisatöölised, wabadikud ja talu-
rentnikud, kuna maasaamiseks eesõigus-
tatud kodanikud, see on sõdurid, siis weel

wäeteenistuses olid ja oma nõudmistega maa kohta esineda ei saanud. Sõdurite puudumisel määrasid wallanõukogud maasaajateks eesõigusteta kodanikka, missugused ka wallanõukogude poolt nimetati. Kui nüüd 1920 ja 1921 aastal mõisate korraldamine ning planeerimine ette wõeti, põrgati kruntide määramisel kandidaatidele suurte raskustega kokku. Planeeritud krunte sai vähem, kui seal enne maakasutajatel tarwitada oli, ning teisest küljest olid sõdurid sõjateenistusest wabanenud, ning esinesid oma õigustatud nõudmistega maa peale. Juba kord kinnitatud kandidaate ei olnud wallanõukogul õigus maasaamisest kõrwaldada ja teiseks — ei wõinud ka sõdurite õigustatud nõudmist tähele panemata jätta. Nii tuli wallanõukogudel asundustalude peale, peale ühe põlise rentniku, ka ajutisi kõrwalrentnikka määrata, et õigustatud maasaajaid rahuldada, lootes, et edaspidi rohkem mõisaid planeerimisele tuleb, ja et siis kõrwalrentnikka uute planeeritud maade peale üle saab wiia. Põliste rentnikkudega sõlmitud rendilepingute alusel on seesugustele kõrwalrentnikkudele maakasutamine 1—6 aastani kindlustatud, selle järele, kuidas wallanõukogu neid üles seadis. Kõrwalrentnikka on näiteks Wõrumaal 395, Tartumaal 141, Walgamaal 108, kokku 644 rentnikku. Peale selle weel teistes maakondades, kelle arw aga õige wäikene. Kohe peale kohtade määramist hakkasid põlised pidajad ajutiste poolemeeste kõrwaldamist nõudma, põhjendades, et neil muidu wõimatu on ehitustega algada, kuna kõrwalrentnikud omalpoolt toonitasid, et ühest krundist maad niihästi eesõigustatud maasaajale, kui ka kõrwalrentnikule küllalt ja palusid endid põlisteks pidajateks kinnitada. Seda keerd-küsimust püüti esiteks lahendada sel teel, et osa kõrwalrentnikka teistesse maakondadesse ümber paigutati. Enamjagu kõrwalrentnikka ei olnud aga nõus teistesse maakondadesse ümber kolima, siis wõeti sunniabinõu tarwitamisele, et põline pidaja ja kõrwalrentnik ise oma wahel kokku lepiks, see on, et põline pidaja wabatahtlikult lubaks teatud maaosa oma krundist eraldada kõrwalrentnikule. Nii-suguseid kokkuleppeid on tehtud juba Wõrumaal arwu järele umbes 88, mille järele põline pidaja on lubanud $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{4}$ krundi suurusest kõrwalrentniku kasuks ära eraldada. Et sel põhjal seda küsimust täies ulatuses lahendada wõimalik

ei ole, tuleb kõrwalrentnikkude küsimus lahendada sellekohase seaduse alusel. Selleks on nüüd esitatud Wabariigi Walitsuse poolt see seadus maakommisjonile. Maakommisjon, seda seadust läbi arutades, leidis tarwiliku olewat siin mõningad parandused ja täiendused ette wõtta. Siin on nimelt — § 1 tekstist maha kustutada sõnad „põliseks pidamiseks“, selle põhjendusega, et meil puudub senni põline maatarwitamise seadus ja seda on wõimatu enne seadusesse sisse wiia. § 2 punkt 2 lõpulauses maha kustutada: „igal juhtumisel ei wõi aga asundustalust rohkem maad eraldada, kui senni kõrwalrentniku käes kasutada oli ja“, põhjendades seda sellega, et põllutöoministeriumile wabamad käed jätta kaasrentnikkude küsimuse lahendamisel ja selle seaduse elluwiiimisel, kuna lause lõpp isenesest ära näitab maa-ala suuruse, mis kinnitatud rentnikule peab jääma, see on mitte alla 10 hektari. Selle maa-ala, 10 hektari juures, sündisid enam-wähem lahkarwamised. Seal oldi isegi arwamisel, et see maa-ala 10 hektari, üldiseks alanmääraks jätta, ei ole igas kohas täies ulatuses mitte lubataw, sest et on väga halbu maa-alasid, wähewäärtuslikka. Kui jätta 10. hektarilised kohad, siis on tõesti raske perekonnal sellest ära elada. Teiselt poolt toodi ette, et on jällegi linna läheduses ja paremate maa-alade juures 10 hektarilisest kohast perekonna äraelamiseks küllalt. Selle 10 hektarilise maa-ala määramise juures läksid komisjonis arwamised lahku. Mina jäin eraldi ise oma arwamise juurde ja teen sellekohase parandusettepaneku teisel lugemisel.

§ 2 märkus 1 teksti täiendada järgmise lausega: „On aga kõrwalrentnik tema käes kasutada olewal maa-alal oma majapidamise ja hooned üles ehitanud, eraldatakse temale iseseiswaks krundiks tema käes kasutada olew maa.“

Seda täiendust peab komisjon sellepärast tarwilikuks, et paljud kaasrentnikud on nende käes kasutada olewat maa-aladel oma majapidamise hooned üles ehitanud, mikspärast soowitaw ei oleks neid sundida oma ehitusi ära lõhkuma.

Selle paragrahwi juurde lisas komisjon weel kaks märkust ja nimelt:

„Märkus 3. Kui kinnitatud rentnik ei ole ise senni maad kasutanud, on kõrwalrentnikul koha peale eesõigus ja kin-

nitatud rentnikul on õigused, mis selles seaduses kõrwalrentnikkudele ette nähtud.“

„Märkus 4. Põllutöoministeeriumil on õigus maad anda kasutamiseks käesolevas seaduses ettenähtud alustel ka neile kõrwalrentnikkudele, kes rendi ajal maid korralikult pidanud, kuid kohtuotsuse wõi põllutöoministeeriumi korraldusel on kohalt tagandatud.“

Esimese juurdelisamise tunnistas komisjon tarwilikuks, et wäärilisemaks maa saamisel hinnata korralikku kaasrentnikku, kes maad isiklikult harib, kui niipidist kinnitatud rentnikku, kes maad mitte ise ei hari, waid seda ilma mõjuwate põhjusteta edasi rendib.

Teise märkuse sissewõtmist sellepärast, et mitte soowitaw ei oleks, kui korralikud põlluharijad, kes ainult lühikeseks ajaks kohalikkude omawalitsuste poolt kaasrentnikkudeks olid määratud ja nendena omale tarwiliku inwentaari soetanud, ilma oma süüta maapidamisest kõrwaldatud peawad saama, olgu kohtuotsuse wõi ministeeriumi korralduse põhjal.

§ 4-das tuleb „kohale asumise“ all mõista, et kui rentnik on juba maa peale hooned ehitanud. Sõnad „põllutöoministeeriumi nõusolekul“, on selleks juurde lisatud, et põllutöoministeerium liitumise otstarbekohasust kontroleerida wõiks.

See oli just komisjonis arutamise all ja komisjon leidis, et selle õiguse andmine põllutöoministeeriumile tähtsal mõõdul tarwilik on, sellepärast, et siis põllutöoministeerium wõiks oma äranägemise järele talitada. Kus on paremad maa-alad ja kus need enam-wähem elujõulised on, seal wõib ka siis liitumisest mööda minna. Kus on aga nõrgemad kohad ja kus ka maatahtjaid rohkem ei ole, seal wõiks kõrwalrentnikkude kohad põliste-rentnikkude kohtade külge liituda.

Lõpuks otsustas komisjon seaduseelnõu täiendada uue paragrahw 7-ga, mis põllutöoministeeriumile õiguse annab käesolewa seaduse elluwõimiseks tarwilikka juhtnõore anda.

Maakommisjon esitab seaduseelnõu Riigikogule wastuwõtmiseks.

Juhataja **L. Raudkepp**: Ettepanek on tehtud käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Teetsow**: Et see seaduseelnõu kaunis kiire iseloomuga ja et kewadine aeg lähedal on, et see küsimus kaunis teraw ja kiiremat lahendamist nõuab, siis teen ettepaneku I ja II lugemise wahel mitte pidada 3-e päewalist waheaega.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

7. Maaseadusega wõõrandatud maadel asuwate wäiketalude rendiwahekorra uuendamise seadus — I lugemisel.

Maakommisjoni aruandja **J. Wain**: Renditalud, mis riigistatud maadel, on jäänud loomulikult põllutöoministeeriumi poolt teise järjekorda korraldada.

See asjaolu, et nad teise järjekorda on jäetud, annab ennast üsna walusalt tunda eestkätt majade suhtes. Kuigi majad mõnel pool kord hinnatud olid, siis ei ole see hindamine ühtlane, ja sellepärast peaks tingimata neid uuesti hindama, sellesjuures ka tingimata arwestatama, mis-sugusel määral rentnik, temale pärandaja wõi müüja majaehitamise juures on kulusid kandnud. Metsa kohta on maksmas määrus, mille järele mets maksuta antakse renditalu 40 aastase kasutamise puhul, kuid need normid ei ole küllalt selged, ja neil ei ole seaduslikku alust. Sellepärast, et aga wõimalik ei ole praegu planeerimata renditalusid rentnikule üle anda, peaks tingimata wastu wõetama ajutine rendiwahekorradade korraldamise seadus. Wabariigi Walitsus esitas sellekohase eelnõu tänawu Riigikogule ja Riigikogu maakommisjon tegi selle eelnõu juures mõned parandused, asudes üldistes joontes samadele seisukohtadele, nagu Wabariigi Walitsus eelnõu wäljatöötamisel oli asunud. Selle juures wõttis wastu maakommisjon siiski mõned täiendused samade põhimõtete täpsemaks wäljendamiseks. Täiendused on seaduse seletuskirjas ära märgitud ja üksikasjalisemalt ei arwa ma tarwilikuks nende kõigi juures peatada. Pean aga siiski tähelepanu juhtima kõigepõhjalikuma muudatuse peale, ja nimelt et mitte ainult rentnik ise ja temale pärandaja kokku ei tarwitsenud renditalu pidada 40 aastat, et hooned ja metsa tasuta saada, waid et samad õigused aastate suhtes antakse ka sel juhtumisel rentnikule, kui tema rendiõiguse on

ostuteel omandanud, missuguseid juhtumisi riigi piirides küllalt võib olla, eriti majade peale.

Pean veel tähendama, et kõigi nende iseäralikkude wahekordade jaoks, millega meil renditalude maju ehitatud on, oleks raske niisugust seadust välja anda, mis kõiki võimalusi käsitada võiks. Mõnes rendiwallas ehtasid mõisad talumaa peale majad peaaegu terwelt omal kulul, teises kohas anti ainult osa materjali. Mõnes kohas kandis rentnik ehitustöö peaaegu üksi oma õlgel, teises kohas oli aga töö vähemal, kolmandas suuremal määral kogukonna kanda. Sellepärast ei saa maakommisjon mitte öelda, et absoluutne õigus oleks jalule seatud juba seadusega, mis maakommisjon esitab; sellepärast jätab eelnõu wastawatele komisjonidele, kes hindamist peavad toimetama, laia tegewuswabaduse, eeldades muidugi, et komisjon, kus esitatud omawalitsused, kuhu juurde kutsutakse ka asjastuwitatud pooled tarbekorral andmete kinnitamiseks, et need komisjonid arwesse võtawad kõiki neid peensusi, mis igas wallas esile tulla võiksid. Komisjoni nimel panen ette seadust esimesel lugemisel wastu võtta.

R. Penno (as.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahtsin ainult ühe paragrahwi peale, mis pealiskaudsel waatlusel selle seaduse puudusena silma puutub, tähelpanu juhtida. See on kolmas paragrahw, mis käsitleb hoonete kätteandmist renditalupidajatele. Kolmas paragrahw lubab hooned rentnikule siis tagasi anda, kui rentnik on neid ise ehitanud, või paranduse teel saanud ja mis temale parandaja walmis ehitanud; või kui need hooned on 40 aastat tema, või tema eelkäijate kasutada olnud. Nüüd oletame, et hooned, mis ka mõisapidaja kulul ehitatud, 40 aasta eest tema kätte sattunud, olid kiwist. Teine aga, kes praegu selle seaduse wastuwõtmisega sai kasutada puuhooned ja tema ei ole neid mitte 40 aastat, waid ainult 39 aastat kasutanud, neid kätte ei saa. See sõrdlus näitab, et siin mitte küllalt õiglane printsip seaduses maksew ei ole. Mina kawatsen teisel lugemisel selle paragrahwi kohta wastawa redaktsiooni esitada, mis enam vähem sellele põhimõttele rajatud, nagu teises paragrahwis metsa kohta maksuwaks tunnistatud. Ja juhin ka aruandja tähelpanu selle 3-da paragrahwi peale, et see õiglaselt ei taba wahekordi. Muidu

wõiks kiwihoone saaja 40 aasta kasutamise järele selle jumalamuidu oma kätte saada, teine puuhoone eest peab aga täit renti maksma, olgugi, et tema ainult ühe aasta vähem on maad kasutanud, kuna puuhoone iga on palju lühem, mitu korda lühem kui kiwihoone oma.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: Mina tähendasin juba, et absoluutset õigust ei saa seadusega mitte ära määrata; küll aga on see seadus niisõrd painduw, et teda hea tahtmise juures saab igal üksikul juhtumisel õiglaselt tarwitada.

Maakommisjon käsitas ka 30 ja 40 aastast normi; ma wõin teatada, et teisel lugemisel wõeti seadusesse 30 aastat, missuguse tähtaja möödumisel peab maja minema rentniku omanduseks ilma tasuta. Pärastpoole tulid täpsemad ja kindlamad andmed juba hinnatud majade arwu kohta; hinnatud hoonetega talusid on 14.000, ning sellejuures arwestatud 40 aastaga. Kui need hindamised ja jõusse astunud lepingud tühistada, siis tuleks 14.000 maja ümberhindamine; kuna esitatud eelnõu järele võiks ainult osa kinnitamata lepingu alusel tarwitada olewatest hoonetest ühe või teise poole nõudmisel uuesti hindamisele tulla. Mis puutub 40 a. enesesse, siis arwas maakommisjon, et juhtnõore andes, võib seaduse painduwust selleks kasutada, et hoonete wastupidawuse maksimumiks nendes maakondades, kus majad mitte nii kaua wastu ei pea, eestkätt Põhja-Eestis, võiks 30 a. olla. Võiksin veel tähendada, et maakommisjon näeb ette, et kui majade eest maksta tuleks kõigest 5.000 marka, et siis seda 5.000 marka mitte sisse ei nõuta.

Puudusena võiksin tähendada kiwi- ja puumajade wahekordi, aga korralikka kiwimaju meie rendimaade peal on sõrdlemisi wähe, küllalt on aga paekiwidest rehealuseid, mis suuremalt jaolt ei ole lubja peal ehitatud ja mis enesest kujutawad mitte kiwiseina waid ennemini kiwi-aeda. Maakommisjon arwab sellepärast, et kiwihooneid kõrgemalt hinnata ei ole küllalt tarwidust. Maakommisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seadus esimesel lugemisel wastu võtta.

Juhataja L. Raudkepp: Aruandja poolt on ettepanek tehtud käesolew seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu

wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõetud.

Aruandja J. Wain: Käesolew seadus on nähtawasti sarnane, mille kohta sügawaulatuslikka parandusi ei tule, sellepärast wõiks tema teisele lugemisele asuda, ilma et kolmepäewalist paranduste redigeerimist tarwitseks enestele reserweerida, ja sellepärast teen ettepaneku, käesolewa seaduse teisele lugemisele asuda, ilma kolmepäewalist waheaega pidamata.

Juhataja L. Raudkepp: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete Oskar Sepre, Adolf Zillmer'i ja Peeter Michelson'i wahiallajätmise kohta.

Koosseisu komisjoni aruandja **J. Soots:** Riigikogul on mitu korda tarwis olnud otsuseid teha nende oma liigete kohta, kelle wastu kohtuwõimud on süüdistust tõstnud, et nad on osa wõtnud salaorganisatsioonist, mille eesmärgiks on olnud Eestis makswa riigikorra kukutamine wägiwalla abil. Ka käesolewal juhtumisel tuleb Riigikogul niisuguste oma liigete kohta otsus teha, nimelt Riigikogu liikmete Oskar Sepre, Adolf Zilmeri ja Peeter Michelson'i kohta.

Kohtuminister pööras Riigikogu liikme Sepre asjus Riigikogu juhatuse poole kirjaga, kus ta teatab, et see isik weel enne seda, kui ta Riigikogu liikmeks sai, kohtuwõimude poolt on kinni wõetud ja temale süüdistus leitud, mis on ette nähtud u. n. s. § 102. Sellepärast palub põhi-seaduse § 49 põhjal Riigikogult luba teda wahialla jätta. Samasuguse kirjaga pööras kohtuminister hiljem ka Riigikogu juhatuse poole Riigikogu liigete Adolf Zilmeri ja Peeter Michelson'i kohta, paludes Riigikogult luba nende wahiallajätmiseks. Koosseisu komisjon, kes seda asja arutas, kõigepealt jõudis arwamisele, et selle asja otsustamise juures tõusewad esile kaks küsimust: esiteks, kas on Eestis niisugune salaorganisatsioon tegutsenud, kelle eesmärgiks on olnud makswa riigikorra kukutamine wägiwalla abil, ja teiseks, kas need isikud, keda on nimetatud, on sellest organisatsioonist osa wõt-

nud. Koosseisu komisjon jõudis arwamisele, et Riigikogu esimese küsimuse kohta juba oma jaatawa otsuse on teinud sellega, et ta mitmel korral oma liikmeid on lubanud wahialla jätta, kelle kohta kohtuwõimud niisuguse süüdistuse on ette pannud. Sellepärast arwas koosseisu komisjon, et enam ei maksa neid dokumente uurida, ega seda materiaali ette kanda, mis selle küsimuse otsustamiseks omal ajal Riigikogule ette kanti. Koosseisu komisjon asus otsekohe teise küsimuse lahendamisele, nimelt, kas need kolm Riigikogu liiget, on sellest salaorganisatsioonist osa wõtnud, ja kas kohtuwõimudel oli küllalt põhjust sellekohase süüdistuse tõstmiseks. Sellest materiaalist, mis kohtuwõimud koosseisu komisjonile esitanud on, wõis jälgida järgmist nende isikute kohta. Esiteks Oskar Sepre kohta. Tema oli üliõpilane. (Pahemalt poolt: Kas see on tema süü?) Ei, see ei ole muidugi süü, sest üliõpilane olla iseenesest ei ole mingisugune kuritegu, nagu ei ole kuritegu olla Riigikogu liige, aga kui see isik teeb midagi seadusewastast, siis tarwis nimetada, kes ja mis see kuritegija oli. Tähendab, Sepre oli üliõpilane. Läbiotsimisel leiti tema juurest mitmesugust kommunistlikku materiaali, saksa- ja eestikeelseid... (L. Johanson, sd.: Kas trükitult wõi kirjutatult?) On trükituid ja kirjutatuid. On leitud tema juurest Bela Kuni raamat: „Was wollen die Kommunisten“ Liebkecht'i „Die junge Garde“ ja muud kommunistlikku kirjandust. Peale selle on weel leitud tema juurest wenekeelseid stenogramme 9-da Wene kommunistliku partei kongressist, kommunistliku internatsionaali kuukiri nr. 22, mitmesugused kõnekawad, nagu „proletariaadi diktatuur ja demokraatia“; „poliitiline rewolutsioon“; „wõimu wõtmine parlamendi kaudu.“ (M. Martna, sd.: Parlamendi kaudu, kas see on siis kuritegu?) Kõik see materjal iseenesest, wõib olla, ei ole mitte keelatud, kui seda materiaali oleks passiwselt ära kasutatud, sest kellelegi ei ole keelatud puhtteoreetiliselt uurida seda, mis kommunistid tahawad teha. Aga Sepre ei jäänud mitte puhtteoreetiliselt asjaurijaks, waid tema läks praktikasse üle. See praktika seisis selles, et tema astus Eestimaa töörahwa partei liikmeks. (M. Martna, sd.: Mis Liebkecht'i raamat see oli, kas wõiks näha?) Selle organisatsiooni liikmeks astudes hakkas Sepre agitee-

rima. Sel otstarbel rändas ta külast külla ja pidas kommunistlikka kõnesid. Nii tehti kindlaks, et ta oli 14. aprillil Lukel, 28. apr. Kadijärwe wallas, 29. apr. Nõo mõisas, siis Puurman'i ning Härjanurme wallas kõnet pidamas käinud. (M. Martna, sd.: Kas see siis keelatud oli?) Igalpool esines tema kommunistliku-sisuliste kõnedega. See kõik näitab esiteks seda, et Sepre ei ole mitte sarnane isik, kes ehk teadmatuses sattus salaorganisatsiooni, ja pole, teiseks, ka mitte passiivne organisatsiooni liige. Kui inimene on sedawõrd haritud, et tema niisuguseid kommunistlikka broshüüre oma juures hoiab ja uurib, siis peab küll oletama, et tema täielikult teadlik kommunist ja teadlik parteitegelane oli. Ja teiseks, kui tema käis ümber ja agiteeris, siis wõttis tema sellest tööst aktiivselt osa. Ta kandideeris II Riigikokku ja sellepärast tuleb lõpude-lõpuks Riigikogul otsustada, kas teda jätta Riigikogu liikmeks, wõi mitte. (A. Jõeäär, sd.: Mis ta kõneles?) Mina ütlesin teile lühidalt, et Sepre tegi kihutustööd töörahwa ühise wäerinna kasuks, kommunistide kasuks, ja Eestimaa töörahwa partei kasuks. Ja mina tuletan Teile meelde, härra Jõeäär, et need parteid on kõik kas legaalsed wõi mittelegaalsed Eesti kommunistliku partei osakonnad... (J. Piiskar, is.: See on ainult härra Soots'i leidus!) No, Teie muidugi ei wõi ju seda leida!

Teine isik, kelle kohta Riigikogul tuleb otsus teha, on Adolf Zillmer. Tema on pärit Antsla alewist ja asus Tartu elama. Seal sattus tema riigiwastasse organi-

ühingu sihti ära. Kuid sootu teist keelt kui põhikiri, räägib 200 seltsilise poolt esimesel peakoosolekul, 5. detsembril 1920 a. wastuwõetud resolutsioon. See resolutsioon lõpeb sõnadega: „Koosolek wõtab omaks kommunistliku noorte internatsionaali programmi. Kommunistlik noorte internatsionaal on asunud klassiwõitluse alusele ja wõitleb sihikindlalt käsikäes III kommunistliku internatsionaaliga“. Kellel on juba sarnane paber kasutamiseks ja seda on ka ta ise seletanud, et ta on tahtnud Antslas asutada mingisugust organisatsiooni selle põhikirja järele, selle kohta peab küll oletama, et see isik teadis, millega ja kellega temal tegemist oli, ja nimelt mitte mingisuguse awaliku legaalse organisatsiooniga, waid lõppudelõpuks salajase organisatsiooniga, mis käsikäes töötab III-da kommunistliku internatsionaaliga. Ka on tõendus selle kohta, et tema mitte ükski ei teadnud, millest tema osa wõtab, waid tema oli Antsla alewis teatawal määral aktiivne isik. Antsla alewis, kust ta pärit, pidas ta kihutuskõne „Eestimaa töörahwa ühise wäerinna“ kasuks. Tema hakkas peale landeswehr'i hädaohust, nagu kommunistid Riigikogus tegid, siis läks ta üle „ühise wäerinna“ tähtsuse peale ja lõpetas sellega, et maksew riigikord ei luba seda kõike teostada, mis nendes programmides on, et tuleb muidugi siin teistsugune riigikord sisse seada, mis töölisi rahuldaks.

Kolmas isik, kelle kohta täna Riigikogul tuleb otsus teha, on Peeter Michelson. Tema on pärit Tartust. On Eestimaa töörahwa partei Tartu osakonna

süüdistust tõsta uue nuhtlusseaduse § 102 põhjal. Mis puutub sellesse küsimusse, kas neid jätta wahi alla, wõi wabastada, siis arwas koosseisu komisjon, et neid oleks wõinud wabastada wahi alt sel juhtumisel, kui oleks wõidud arwata, et kohtuwõimud siin ei ole talitanud küllalt erapoolelt, et nad oleksid tegutsenud juhitud mingisugustest poliitilistest põhjustest wõi muust, wõi teiseks, kui selle paragrahwi järele oleks süüdistawaid ähwardanud nuhtlus, mis sedawõrd wäikene, et ei oleks karta, et nemad ennast kohtu ja selle nuhtluse eest kõrwale katsuwad hoida. Andmeid selle kohta, et kohtuwõimud siin ei ole küllalt erapoolelt talitanud, komisjon mingisuguseid ei leidnud, ja teiseks, u. n. s. paragrahw 102 näeb ette wäga suure karistuse, nõnda et tõsiselt wõib karta, et need isikud, kui nad wahi alt wabastatakse, põgenewad ära, nagu mõned seda juba teinud on. Sellepärast otsustas siis koosseisu komisjon hääle enamusega esineda Riigikogule ettepanekuga, lubada kohtuwõimudele wahi alla jätta Riigikogu liikmeid Oskar Sepre'd, Adolf Zillmer'i ja Peeter Michelsoni. Koosseisu komisjoni nimel teen selle ettepaneku.

A. Jõeäär (sd.): Wäga austatud rahwasaadikud! Sotsialistlikkude rühmade põhimõttelised seisukohad on selle asjas juba awaldatud ja neid kordama hakata siin ei oleks mingit mõtet. Mille peale aga tähelepanu peab juhtima, on see, et mida kaugemale meil asi läheb, seda wesisemate tõendustega esinetakse wäljaandmise põhjendamiseks. Ja mina usun, et sellest on ka tingitud asjaolu, et wiimasele koosseisu komisjoni koosolekul näiteks ühe nendest kaebealustest, nimelt Riigikogu liikme Zillmer'i wäljaandmise küsimus, otsustati jaatawalt ainult ühe hääle enamusega, ainult 1 hääl rohkem oli wäljaandmise poolt, teiste wäljaandmise poolt oli 2 häält rohkem.

Motiiwide kohta, mida koosseisu komisjon ette toob, wõiksin öelda järgmist: Esimene küsimus, mida koosseisu komisjon endale omal ajal üles seadis, oli see: kas on andmeid selleks, et Eesti wabariigis on tegutsemas salaorganisatsioon, mille eesmärgiks on makswa riigikorra kukutamise wägiwalla abil. Koosseisu komisjon otsustas selle küsimuse jaatawalt, mõeldes selle organisatsiooni all põrandaalust Eestimaa kommunistlikku parteid — kolmanda internatsionaali

seksiooni. Teise küsimuse otsustamiseks, et kui sarnane organisatsioon on tegutsenud, kas on andmeid süüdistuse tõstmiseks Sepre, Zillmer'i ja Michelson'i wastu, et nemad sellest organisatsioonist osa on wõtnud, ei anna komisjon mitte otsekohesest wastust, waid puikleb selle küsimuse peale wastuseandmisest kõrwale. Seletuskirjas on öeldud, et teise küsimuse otsustamiseks tutwunes komisjon kohtuwõimude poolt esitatud materjaalidega ja komisjoni enamus leidis selle küllaldaseks Sepre, Zillmer'i ja Michelson'i wastu süüdistuse tõstmiseks. Tähendab, et komisjon leidis, nagu oleks materjaale tema arwates küllalt, et süüdistust tõsta, aga sisuliselt seda küsimust, mida ta ise on üles seadnud, komisjon siiski ei wastanud, nimelt küsimust, kas on tõendatud nende Riigikogu liigete osawõtmine mingist salaorganisatsioonist. Seda wõib ka esitatud seletuskirjast näha. Täienduseks kandis meile komisjoni aruandja mõned faktid ette, mille järele härrad rahwasaadikud ise peaksid otsustama, kas selle teise küsimuse peale wõib wastata jaatawalt. Kuid ka nende andmete ettetoomisel ei ole härra aruandja mitte sõnagi sellest rääkinud, nagu oleks süüdistusmaterjaalide hulgas leidunud tõendusi selle kohta, et need Riigikogu liikmed oleksid tegutsenud mingisuguses põrandaaluses salaorganisatsioonis. Kõigesuurem süüdistus seisib õieti selles, et nemad on kandideerinud töörahwa ühise wäerinna nimekirjas ja see paistab minu arusaamise järele ka kõigerohkem mõju awaldanud olewat tehtud otsuse peale. Iga üksiku kohta nendest Riigikogu liigetest ei ole tõesti mitte midagi sarnast tõendatud, et kui meie wähegi tahame poliitilise mõtteawalduse põhimõtet tunnistada, mida meie põhiseadus kõigile kodanikkudele kindlustab, esitatud andmete põhjal wõiks wastutusele wõtta neid selle eest, et nemad wägiwallaga püüdnud makswat riigikorda kukutada. Kui kellegi üliõpilase juures leitakse isegi kolmes keeles kirjandust — Eesti, Saksa ja Wene keeles, mis teoreetiliselt käsitab poliitilisi küsimusi, siis ei ole see weel kuritegu. Aruandja nimetas Bela Kun'i ja Liebknecht'i nimesid, kui kirjanduse autorid, mis Sepre juurest leitud; kongresside stenogramme jne. Sarnase kirjanduse leidmine ei tõenda weel, et selle lugeja on osa wõtnud mõnest põrandaalusest organisatsioonist, nagu härra aruandja tahab järeleda. Et

Sepre oleks teooriast praktika peale üle läinud, selleks ei ole mingisuguseid andmeid ette toodud, waid on räägitud ainult sellest, et tema on organiseerinud Tartumaal Eestimaa töörahwa partei osakondi, missugune partei tegutseb täiesti seaduslikus korras ja awalikult. Sellepärast ei wõi selle partei osakondade organiseerimise juures mitte kõnet olla sa-laorganisatsioonist wõi riigikukutamiseks sihitud tegewusest. Edasi kõneles aruandja, et Sepre olla pidanud paaris kohas kõnet ja nimetas 14. aprilli, mis kuupäewal on Sepre pidanud kõnet ühise wäerinna kasuks. Et see kõne oleks sisaldanud vähematki üleskutset makswa riigikorra kukutamiseks, seda ei ole aruandja ette kandnud, ka tõendust ei ole uurimismaterjaali hulgas olemas. Tõepoolest ei paista uskumistääriline olewat, et see asi ka nii oleks, et see kaebealune ja ka teised, kelle kohta süüdistus on tõstetud, et nemad ühes wõi teises kohas oleksid kõnet pidanud, üles kutsudes riigikorra kukutamisele; kui see tõsi oleks, siis peaks ometi oletama, et meie kohtuwõimud on äärmiselt hooletud ning lasewad inimesi 14. aprillil läinud aastal kõneleđa ja alles aasta pärast asuwad nende arreteerimisele. On ometi selge, et politsei sarnase koosoleku, kus kõneldakse makswa riigikorra kukutamisest, tingimata laiali oleks ajanud ja kõnelejad wastutusele wõtnud. Nii peab oletama, et kui midagi sarnast oleks sündinud, siis oleksid politsei ja kohtuwõimud wiibimata riigi huwide kaitseks sellekohaselt wälja astunud. Et nemad ei ole seda mitte teinud, siis tõendab see, et riigikorra kukutamisest neil koosolekutel ei wõinud juttu olla. Nüüd, tagant järele selle ettekäändega wälja tulla — see paistab otsitud põhjus olewat.

Teise kaebealuse, Zillmer'i kohta ei ole mitte rohkem tõeks tehtud, kui ainult ühe koosoleku pidamine Antsla alewis, kust tema ise pärit ja kus ta on kõnele- nud ühise wäerinna kasuks. See on kõik, mis tema kohta on ette toodud. Ka Michelson'i wastu on ainuke süüdistus see, et tema on ametiühisuste kesknõu- kogu abisekretäär olnud, samuti sekre- täär Tartu ühise wäerinna osakonnas. Kui juba selle põhjal tahetakse inimene wastutusele wõtta, siis waewalt wõib oletada, et oleks wõimalik weel kauge- male minna selles asjas. Koosseisu kom- misjon leiab lõpuks, et ainult kahel juhtu- misel oleks põhjust kaebealuseid wabas- tada wahi alt. Esimene põhjus oleks ma-

terjaali leidmine oletamiseks, et kohtu- wõimud süüdistuse tõstmise juures ei ole talitanud küllalt erapooletult. Sarnast küsimust ei wõi minu arwates üldse mitte üles wõtta, sest ei wõi ju mitte sarnasel korral, kui kohus ühe wõi teise asja ot- sustamisel eksituse teeb, sellest kohe jä- reldust teha, et see oleks mitte erapoo- letu talitamine. Meie teame ju juhtumisi, kus alamastme otsused teises astmes üm- ber muudetakse, tulewad asjad Riigi- kohtu poolt tagasi ja muudetakse ümber. Kohus eksib ja on eksinud, kuid keegi ei wõi tõendama tulla, et tema selle juures on sihilikult talitanud. Teiseks leiab koosseisu komisjon, et wahi alt wabas- tada wõiks siis, kui kordasaadetud süü- teole ähwardaks sarnane wäike karistus, et süüaluse kohtu eest eemale hoidmist karta ei ole. Meil on teisi, keda on süü- distatud sama paragrahwi järele ja selle peale waatamata, et nende kuritegude süüdistus täitsa ühesugune, on nemad wabastatud ja politsei walwe alla antud. Nii langeb ka see teine põhjus ära. Kõigil neil põhjustel leiawad sotsia- listlikud rühmad, et koosseisu komis- joni ettepanek Riigikogu liigete Sepre, Zillmer'i ja Michelson'i wahialla jätmise asjas küllalt põhjendatud ei ole ja pane- wad ette seda ettepanekut tagasi lükata.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on aruandjal wäljaspool järjekorda.

Aruandja **J. Soots**: Rkl. härra Jõeäär tõi oma kõnes mitmed märkused ette, mis minu arwates mitte küllalt põh- jendatud ei olnud. Ta tõi ette, et mida rohkem tehakse ettepanekuid wahialla jätta, seda vähem materjaali tuuakse ette. See on iseenesest õige ja praegu ka wäga arusaadaw, ja nimelt sellepärast, et suur osa sellest materjalist käib selle organi- satsiooni enese kohta. (J. Piiskar, is.: Mis selle organisatsiooni nimi on? L. Johanson, sd.: Maaliit!) Kelle ülesandeks on meil makswa riigi- korra kukutamine. (Hüüe pahemalt poolt: Ei julge öelda, mis selle organisatsiooni nimi on. J. Piiskar, is.: Põllumeestekogud wist presidendiga.)

Sellepärast siis, kui selle organisat- siooni enese kohta Riigikogu juba oma otsuse on teinud ja kui need materjaalid juba mitmel korral on Riigikogule ette kantud, siis pole mingisugust mõtet selle peale aega wiita, et neid materjaale

uuesti teist korda ette kanda, ja nimelt seda materjaali iseenesest ei ole mitte wähe.

Teiseks tõi härra Jõeäär ette, et tema olla mõistnud selle organisatsiooni all kommunistlikku parteid ja muud midagi. Ma pean ütleva, et koosseisu komisjonis sellest materjaalist, mis härra Jaakson omal ajal ette kandis, selgus, et kommunistlikul parteil on oma teatawad harud, mis ka pörandapealsed wõiwad olla, nagu „Eestimaa töörahwa partei“ ja nagu „Eestimaa töörahwa ühine wäerind“. Need olid aga täiesti liitunud III-da internatsionaaliga ja said oma juhtnöörid Eestimaa kommunistlikult parteilt, kes ise salajane oli.

Siis härra Jõeäär tegi etteheiteid, et mikspärast lubati terve aasta organisatsioonidel töötada ja miks neid organisatsiooni liikmeid mitte otsekohe ei arreteeritud, kui nemad kõnesid pidasid riigikorra kukutamiseks, waid nüüd aasta pärast alles. Selle kohta öeldi juba ennem, et tarwis oli koguda materjaali, ei ole ju kohtuwõimudel see materjaal alguses käepärast olnud. Kui aga seaduses on ette nähtud teatud iganemise aeg, ja see aeg ei ole weel mitte mööda läinud, siis on kohtul õigus ja kohus praegu selle organisatsiooni liikmeid arreteerida, nagu seda ka on tehtud.

Härra Jõeäär ütles, et Zillmer on ainult ühe koosoleku pidanud ja see on õige. Aga ka üks koosolek on küllalt selleks, et kohtuwõimudele wõimalust anda süüdistust tõsta. Et tema ehk passiwsem oli kui teised, ja sellepärast temale ehk wäiksem nuhtlus tuleb, siis on see kohtuwõimude asi ja seda ei pea mitte meie otsustama. Siis ütles härra Jõeäär, et Michelson on olnud ainult ametiühisuse liige. See ei ole õige. Michelson oli ka „Eestimaa töörahwa partei“ ja „Töörahwa ühise wäerinna“ liige, mis töötas pörandaaluste juhtnööride järele, ja sellega kuulus ta ka pörandaalusesse kommunistlikku parteisse.

Härra Jõeäär ütles, et mõned wangi- statud kommunistid on wabaks lastud, kuid see iseenesest ei tähenda midagi. Kohtuwõimud wõiwad waadata siin süü suuruse peale, ja kes wast wähem süüdlased olid, kellel wäiksem karistus karta on, neid wõisid kohtuwõimud ka wälja lasta, selleks oli neil õigus. Nende isikute kohta, kelle kohta Riigikogul täna tuleb otsus teha, ei ole aga kohtuwõimud weel lõpuliku sõna öelnud, nemad nähtawasti

kardawad, et need isikud wõiwad kohtuwõimude eest eemale hoida ja sellepärast peetakse neid wahi all. Teie aga tahate kohtuwõimudele wastu töötada, ei taha lubada neid kinni pidada. Mina arwan, et kohtuwõimude autoriteet peab kõrgel seisma, ja kui kohtuwõimud leiawad tarwilikuks neid kinni pidada, siis ei tohi meie sellele wastu panna.

J. Jürna (ühw.): Täitsa asjata oleks selle koosseisu komisjoni aruandjal siin pikki aruandeid teha. Wõiks ju kohe otsekohe öelda, et waat' see ja see töörahwa esitaja on süüalune, ja et see rühm, tööliste ühise wäerinna rühm, tuleks Riigikogust wälja lüüa. See oleks selge sõna ja sellest saaks igauks aru. (E. Weberman, rhws.: Mitte töörahwa esitaja, waid III-da internatsionaali esitaja, sellel on suur wähe.) Kuid meie teame, kui wangimajast taheti seltsimees Sepre wabastada ja kui juhtumisi üles leiti, et tema Riigikogu liige on, siis jäeti ta wahi alla. Sellega on siis Eestimaa kodanlus oma töörahwast läbi sõela lasknud, ja need seltsimehed, kes praegu wangis on, nähtawasti mitte haganate hulka ei kõlba, waid neid on leitud tuumakad mehed olema, ja meie teame, et kui need mehed oleksid Riigikogusse tulnud, siis nad siin hästi oma kohuseid oleksid täitnud. (E. Weberman, rhws.: Tähendab, need kommunistid, kes praegu Riigikogus on, need ei täida oma kohuseid.) Igatahes, mina ei tulnud Riigikogusse selleks, et teile auku pähe rääkida. Mina tean, et teie oma enamusega nad kinni hääletate, see on kindel. Siin on Balti parunid oma organiseeritud hallparunite seltsis, kes seda tingimata teewad. Mina ei tulnud sellepärast siia kõrgesse kõnetooli rääkima, et puhtaks pesta ennast ja oma seltsimehi, kes kinni istuwad, mina ütlen otsekohe, et meie oleme jah, kodanliste riikide kukutajad... (E. Weberman, rhws.: Siis wälja Riigikogust! A. Tupits, põl.: Mis Gustawson selle kohta ütleb?) See on iga marksistliku töölise kohus. Tehke selgeks oma süüdistusmaterjaaliga, et need seltsimehed, kes wangis on, süüdi on. Ja kui siin nüüd räägitakse riigikukatajatest, siis waadake, põllumehed, teie omast lehest, eks ole seal põllumehed riigikukatajad. (M. Martna, sd.: Teie olete siis samasugused, kui põllu-

mehed?) Ma soovin teile jõudu, hääletage meie seltsimehed kinni. (L. Johanson, sd.: Kust Teie need juhtnöörid saite?)

Juhataja L. Raudkepp: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja J. Soots: Mul tuleb nüüd härra Jürna wastuwäidete peale wastata. Kõigepealt ütles härra Jürna, et peetakse kinni inimesi sellepärast, et nad tööraha esitajad on. Siin aga isegi sotsiaaldemokraadid pidid tõendama, et kohtuwõimud seisawad väljaspool kahtlust ja et neid esitajaid mitte sellepärast ei peeta kinni, et nad tööraha esitajad on, waid et neile seaduse järele teataw süüdistus on esitatud.

Teiseks härra Jürna ütles, et Sepre'd olla tahetud wabastada, kuid olla jäetud wahi alla, kui olla kuulda saadud, et tema Riigikogu liikmeks saab. Mina pean ütleva, et komisjonis seda oletust ei ole ette toodud, ja mingisuguseid andmeid selle kohta ei ole komisjonis olnud.

Kolmandaks, härra Jürna tõendas siin awalikult ise, et tema, ja ka wangisolejad seltsimehed on riigikukutajad. Minu arwates on nüüd kohtuwõimudel palju kergem seda asja otsustada, kui enne, sest nüüd on süü awalikult üles tunnistatud. Ja ka Riigikogul on nüüd kergem otsust teha, sest asi on selge.

Et mingisuguseid kaaluwaid wastuwäiteid komisjoni ettepaneku wastu ei ole toodud, waid hoopis wastupidi, süü on üles tunnistatud, siis kordan koosseisu komisjoni ettepanekut, et lubatakse need kolm isikut wahi alla jätta, nagu seda kohtuwõimud nõuawad.

Juhataja L. Raudkepp: Koosseisu komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud lubada kohtuwõimudele wahi alla jätta Riigikogu liikmed Oskar Sepre, Adolf Zillmer ja Peeter Michelson. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Meie rühm ei pidanud tarwilikuks selle küsimuse puhul sõna wõtta, sest eelmine kõneleja, seltsimees Jõeäär, kõneles mõlema rühma nimel ja pealegi on meie rühm oma seisukohad juba eelmistel kordadel küllalt selgelt awaldanud.

Meil on nii nüüd kui ka enne selge, et need materjaalid, mis aruandja ette kandnud, ei ole küllaldased selleks, et sarnast

rasket otsust teha, nagu koosseisu komisjon ette on pannud. Eriti aga üllatas meid härra Soots'i iseloomustaw ütetus Sepre kohta, et see on üliõpilane. Oleme harjunud kuulma, et ainult Wene sandarmeria ajal peeti igat üliõpilast riigiwastaseks. Kui nüüd üllatawal kombel tuli ühise wäerinnamees ja ütles, et nemad olla riigikukutajad, siis oleme sarnaseid inimesi harjunud leidma nende hulgast, keda nimetatakse prowokaatoriteks, kes on küll kõigesuuremad punased, kõigeekredamad ja kõigeägedamad, aga samal silmapilgul oma seltsimehe ära annawad. (E. Jonas, is.: Missugused andmed temal olid?) Mina ei tea, millised andmed temal olid, kes sarnase ülesande sellele härrale oli andnud, aga mul on selge, et nii ei kõnele mitte aus proletaarlane, waid niiwiisi wõib kõneleda ainult müüdaw hing, ja sellepärast ei selgita see seletus meile mitte midagi. See on aga väga iseloomustaw seletaja enese kohta. Nende inimeste kohta, keda praegu kinni peetakse, ei wõi sarnased prowokatsioonilised teated midagi selgitada. Meie seisukohta nende kinnipeetawate seltsimeeste kohta ei muuda sarnased teated mitte karwa wäärtki. Meie rühm, nagu enne, leiab, et wäljaandmine ei ole põhjendatud ja hääletab wäljaandmise wastu.

Juhataja L. Raudkepp: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Mina, sotsiaaldemokraatliku rühma nimel ühinen täiesti nende seletustega, mida siin awaldas hääletamise motiivide kohta eelkõneleja rkl. Piiskar. Pean omalt poolt alla kriiputama seda, et ühise wäerinna esitaja härra Jürna siit kõnetoolilt sarnase seletusega esines, mis tõendab tema enda wäidet, et kaitsepolitsei poolt kommunistide arreteerimisel tõepoolest „haganad on ära lahutatud tuumakatest teradest“ ja et härra Jürna kohta see wäide täiesti õige on. Kui ühise wäerinna esitaja ise otsekohe awalikult Riigikogu kõnetoolile tuleb tõendama, et tema kuulub sarnasse organisatsiooni, mis otsekohe tegetseb riigikorra kukutamiseks, siis ei ole ju sarnase härra wastu tõepoolest mitte muud teed, kui teda selle süüteo eest, mis ta oma peale wõtnud ja üles tunnistanud, wastutusele wõtta. See on täiesti loomulik. Aga mina pean ühte ütleva, et sarnase süü tunnistamise põhjal ei saa

mitte otsust teha teiste kaebealuste kohta. Seda peavad härrad juristid, kes Riigikogus istuvad, ka tõendama, et kuigi üks kaebealustest peaks ennast kõigis süüdlaseks tunnistama, siis see süü tunnistamine teiste kaebealuste kohta mitte mõjuv ei või olla. Ja väga arusaadav paistab olema selle härra seletus, kui meie silmas peame seda prowokatsioonilist taktikat, mida on senni meie kaitsepolitsei võitluses kommunistide vastu tarwitunud. Selletõttu paistavad ka väga selged olema need allikad ja asutused, kust poolt see härra juhtnöörid sarnaseks ülesastumiseks on saanud, et komisjoni aruandja tööd kergendada. Meie rühm jääb oma endise seisukoha juurde ja hääletab koosseisu komisjoni ettepaneku vastu. (L. Johanson, sd.: Aga üks on kindel, et Jürnat ei puuduta keegi.)

Juhataja **L. Raudkepp**: Asun ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on vastu võetud ettepanek, lubada kohtu võimudele wahialla jätta Riigikogu liikmed Oskar Sepre, Adolf Zillmer ja Peeter Michelson.

9. Riigi 1924 a. A. Jõeäär (sd.): eelarwe — II lugemisel. Väga lugupeetud härrad rahwasaadikud!

Põllutöoministeeriumi eelarwe kohta on juba pikemalt sõna võetud ja mina ei kawatse mitte üksikasjaliselt puudutada neid küsimusi, mis selle ministeeriumi eelarwe arutamise puhul üles tõusewad, waid kordan siin oma wähendamis-ettepanekuid, mis mina oma rühma nimel juba eelarwe II lugemise algusel ette kandsin. Panen ette wähendada põllutöoministeeriumi eelarwet järgmiselt:

I. Keskasutus.

§ 1. Palgad	400.100.—
§ 8. Kantseleikulud	27.000.—
§ 9. Majapidamine	112.000.—
§ 14. Sõidu- ja weoabinõud	200.000.—
Kokku peatükk I	739.100.—

II. Maakorralduse peawalitsus.

§ 1. Palgad	4.784.600.—
§ 2. Ametsõitude tasu	1.000.000.—
§ 8. Kantseleikulud	374.000.—
§ 9. Majapidamine	183.600.—
Kokku peatükk II	6.342.200.—

III. Põllumajanduse peawalitsus.

§ 1. Palgad	572.700.—
§ 8. Kantseleikulud	60.000.—
Kokku peatükk III	632.700.—

IV. Loomaterwishoiu peawalitsus.

§ 1. Palgad	569.400.—
§ 8. Kantseleikulud	14.000.—
Kokku peatükk IV	583.400.—

V. Metsade peawalitsus.

§ 1. Palgad	18.576.000.—
§ 8. Kantseleikulud	404.300.—
§ 9. Majapidamine	179.100.—
Kokku peatükk V	19.159.400.—

Kokku põllutöoministeerium 27.456.800.—

Selle ettepaneku wastuwõtmise korral jääks koosseisude wähendamine Warbariigi Walitsuse hooleks. Kui see ettepanek peaks tagasi lükatama, sarnasel korral esitan wastuwõtmiseks järgmise üksikasjalise wähendamis-ettepaneku põllutöoministeeriumi koosseisude kohta.

Panen ette wälja jätta põllutöoministeeriumi koosseisudest, arwates 1. maist 1924 a.:

I. Keskasutus.

Ministri abi	1	28.800.—
Kirjandusreferent	1	9.900.—

Wastawalt wähendada krediiti § 1 järele Mk. 193.500 wõrra.

Siinjuures pean tähendama, et krediidimääramise juures on arwesse wõetud weel kolme kuu palk lahtilastud ametnikkudele seaduseelnõu järele, mis praegu rahaasjanduse komisjonis arutamisel.

II. Maakorralduse peawalitsus.

Esitused maakondades.

Kantseleiametnik	77	5.000.—
------------------	----	---------

Wastawalt wähendada krediiti § 1 järele Mk. 1.925.000 wõrra.

V. Metsade peawalitsus.

Metsakasutuse osakond.

Osakonna juhataja	1	15.300.—
Wanem asjaajaja	1	6.800.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
„	1	4.800.—

Wastawalt wähendada krediiti § 1 järele Mk. 414.700 wõrra.

Üldised põhjendused paragrahvide 1, 8, 9 ja 11 kohta on minu poolt juba ette toodud, samuti ka Riigikogu liigetele kirjalikult kätte jagatud, nii et ma neid siin kordama ei hakka.

Peale muu on minu poolt ette pandud veel maha võtta ametsoitude tasu 1 miljon marka. Selle kohta peaksin täiendavalt seletama, et see ettepanek on tingitud sellest, et maamöödu ameti päewa ja sõidurahade väljaandmise juures on võetud arvesse 170 päewa asemel, misuguse aja jooksul tegelikult väljasõituisid toimetatakse maamöödu tööde kordasaatmisel, 200 kunni 250 päewa. See tähendab, et kõik päewad peaaegu nii suwel kui talwel tuleks väljasõite teha, mis aga tõele ei wasta ja mida kunagi ei tehta. Samuti on päewarahad arwatud kõrgemate liikide järele, kui seaduses ette nähtud. Minu poolt esitatud vähendus-ettepanekule wastaw ettepanek on esitatud ka riigikontrolli poolt, mis oli eelarwe-kommisjonis eelarwe materjaalide juurde lisatud.

Põhjenduseks ministri abi ja kirjandusreferendi välajätmiseks ei ole minul sellele, mis koosseisu komisjonis ette toodi, enam midagi juurde lisada. Wõib tähendada ainult ühte, et ministrite abide küsimuses on ka koosseisu komisjon kaldunud arwamisele, et nende arwu tuleb, kui mitte täiesti wälja jätta, siis vähendada, ja siin jääks teine abi, ning peale selle paar nõunikku järele.

Maakorralduse peawalitsuse kohta tehtud ettepaneku wastuwõtmisel kantseleiametnikkude vähendamise kohta, kaotatakse ära ringkonnawalitsejate juures olewad kantseleiametnikkude kohad. Alguses, kui ringkonnawalitsejad ametisse seati, neil asjaajajat ega kantseleiametnikku mitte ei olnud ning said oma ülesannetega wäga hästi toime. Wahepeal ei ole nende ülesanded mitte sedawõrd suurenunud, et tingimata sarnast kantseleijõudu sinna waja oleks. Nende kantseleitöö on lihtne, nagu näiteks rendilepingute sõlmimine maapidajatega, üldse see kantseleiasjaajamine on sedawõrd lihtne, seisab peaaesjalikult teatud plankettide täitmises ja raamatutesse sisetulekute ja wäljaminekute sissekandmises, nii et sellega iga kirjaoskaja inimene, kes ringkonnawalitseja kohuseid täidab, wäga hästi walmis saab. Wõin tõendada, et ringkonnawalitsejad ise ka sedasama ütlewad, et sarnasel korral, kui neilt kantseleiametnikud ära wõetakse, nemad

selleläbi raskesse seisukorda ei satuks. Loomulik on, et kui neil sarnased ametnikud peetakse, nad sellega wäga rahul on: need täidaksid osa neid ülesandeid, mida ringkonnawalitsejad täitma peaksid.

Metsakasutuse osakond on täiesti uus asutus ja selles asjas on minul ennem juba siin juhus olnud tähendada, et silmas pidades meie riigiametnikkude ülearu suurt ja laialist aparaati, mille vähendamiseks koosseisu komisjon ühel häälel soowiawalduse wastu wõttis, ei wõiks kõnet olla sellest, et meie seda aparaati laiutama ja suurendama hakkaksime. Mina olen täiesti ühel arwamisel härra põllutööministriga, kes arwab, et meil liig wähe on ära tehtud metsade seemendamiseks ja maharaiutud metsade uuesti kaswatamiseks. Meie rühm hääletab selle ettepaneku poolt, mis põllutööministri poolt esitatud eelarwesse summade üleswõtmise kohta, metsade seemendamiseks, oletades, et sellega tehakse loowat tööd, ja et need summad kasuta maha ei ole wisatud. Kuid selleks, et neid metsi seemendada, ei ole waja nii suurt ametnikkude aparaati, mis metsade peawalitsuses ulatab kokku 2435 inimese peale. Ei ole mingit põhjust seda ametnikkude koosseisu suurendada, waid kui leitakse asja otstarbekohasemaks korraldamiseks waja olewat mõnda uut osakonda juurde asutada, siis peab seda tegema makswate koosseisude piirides ja see oleks täiesti wõimalik. Ma pean tähelpanu juhtima selle peale, et koosseisude suurendamise tõttu, ja osalt ka mõnel muul põhjusel, on metsade peawalitsuse eelarwe palkade osas üle 7.000.000 marga eelarwe-kommisjoni poolt suurendatud. (O. Gustawson, is.: Mitte eelarwe-kommisjoni poolt, waid Wabariigi Walitsuse poolt ette pandud!) Wabariigi Walitsus pani ette ja eelarwe-kommisjon wõttis wastu. Ei tohiks sarnasele seisukohale asuda, sest et koosseisude suurendamine minu arwates mitte loomulik ei ole. Selles osas, mis käib uute ametnikkude mahakustutamise kohta, peaks minu vähendus-ettepanek wastuwõtmist leidma. Ühtlasi oleks mul waja põhjendada lühidalt soowiawaldust, mis on wariandina nr. 42 all eelarwele juurde lisatud. See oli minu poolt esitatud soowiawaldus, sai eelarwe-kommisjonis ühepalju hääli poolt ja wastu ja kõlab järgmiselt: „Riigikogu awaldab soowi, et metsade peawalitsuse ja temale alluwate

asutuste koosseisusid vähendatakse 25% võrra.“ Juba see asjaolu, et see ettepanek sai poolt poole eelarve-komisjoni häältest, näitab, et siiski on ühe osa rahwaesitajate seas läbi löönud teadmine ja tundmine, et metsade peawalitsusele allu wates asutustes tõepoolest rohkem inimesi ametis on, kui seda tegelik elu nõuab. Härrad rahwasaadikud, kes maal on liikunud inimeste seas, wõiwad tõendada, et kõigerohkem nurinat kuuldu maal just põllutöoministeeriumi, eriti metsaametnikkude wastu. Esiteks nende liig suure arwu tõttu ja teiseks ka selle ümberkäimise tõttu, mida nemad kodanikkude wastu tarwitawad. Läheks liiga pikale, kui hakkaksin ette tooma kõiki neid näiteid, isegi ajalehesõnumite järele. Pean ainult ühte ütleva, et kohtade peal need wäiksemad mehed, wõrreldes kõrgemate ametnikkudega, omale õige suuri õigusi on omandanud ja nagu täielikud presidendid oma ringkondades talitawad. Koosseisude vähendamise põhjenduseks on eelarve-komisjonis ja ka siit kõnetoolilt Riigikogu liikme Gustawson'i poolt ette toodud, et maakondade metsaülemad on täiesti üleaarused, samuti ka kõik nende metsaülemate kantseleides teeniwad ametnikud. Niisamuti näib ka, et metskonna metsaülemate kohtasid on asutatud rohkem, kui tegelikult waja on. Seda tõendab juba see, et nad asuwad osalt maakonnalinnades, olgugi, et nende metsapiirkonnad maal on ja neil sagedasti tööd ei jätku oma otsekoheste ülesannete täitmisel, milleks ma ette wõiksin tuua ühe juhtumise, kus metskonna metsaülem loeb oma kohuseks ostetud talukoha omanikku wastutusele wõtta omawolilise puuderaiumise eest, kui see oma talu maa pealt on paar puud maha raiunud. Ühenduses metskonna metsaülemate ja ametnikkude koosseisude vähendamise küsimusega seisab nende kasutada antud maade rewideerimise küsimus, sest selles asjas on meil kaugemale mindud, kui Wene ajal. Wõiksin ette tuua mitmeid näiteid sellest, kus nendest maadest, millest omalajal, 1915 a. Wene walitsuse korraldusel üks osa endistelt metskonna ametnikkudel ära wõeti ja maata inimestele kasutada anti, need maad nüüd Eesti walitsuse poolt on maata inimeste käest ära wõetud ja metsaülematele, kellel enne seda maad küllalt käes oli, uuesti kasutada antud. Lõpuks peaksin ma weel toetama omalt poolt Riigikogu liikme härra Teetsow'i

soowiawaldust, mida ta eile ette kandis, et Saaremaal lapimaade kruntimise küsimus wõimalikult lähemal ajal otsustatakse. Siinjuures julgen ma tähelepanu juhtida selle peale, et selle kruntimise küsimusega wäga lähedalt seotud on enam kui poole Saaremaa elanikkude eluküsimus — wabadikkude küsimus — keda umbes 60% on elanikkude arwust. Aga kohtade arwu järele on nende arw protsentuaalselt palju suurem ka siis, kui need maha arwata, kes mõisast maad on saanud. Kui maade kruntimine Saaremaal läbi wiiakse ja kui neid, wabadikke, selle juures silmas ei peeta ja neile maad niipalju juurde ei anta, et nad endist wiisi saaksid oma loomi ülewal pidada, muutub nende seisukord täiesti wäljapääsematuks ja neil tuleb, nagu härra Teetsow wäga õieti tähendas, wõib olla, näljasurmale wastu minna. Wabadikkude poolt on meie rühmale ja wististi ka põllutöoministeeriumile saadetud mitmete kümnete wiisi märgukirju, kus on ette toodud andmed selle kohta, kui palju neil on perekonnaliikmeid, loomi jne. Iseenesest mõista, et mitte kõik wabadikud ei ole sarnaste märgukirjadega esinenud, kuid ka nende märgukirjade arw, mis on saadetud ja millel on õige rohkesti allkirju, näitab, et siin tuhanded inimesed oma seisukorra pärast mures on ja selle lahendamist soowiwad. Küsimust edasi lükata nii kaugemale, kunni meil Saaremaal ükskord sood kuiwatatakse, et siis sealt wabadikkudele maad anda, oleks õieti samasugune nende inimeste surmale määramine. Ei ole wist teist wäljapääsu, kui et tuleb nende inimestele karja- ja heinamaade kruntimisel nii palju maad anda, et nemad selle osa loomi wõiwad edasi pidada, mida nad siimaani on pidanud ja ilma milleta nende majapidamine wõimatu on. Iseenesest tekiwad siinjuures ka teatud raskused selleläbi, et mitte kõik maad ei ole rendimaad, kus wõib kruntimist kergesti läbi wiia, waid siin tuleb ka tegemist teha eraomanduseks müüdüd kohtadega ja selletõttu on waja niisugust teed leida, mis rahuldaks taluperemehi kui ka wabadikka. Kuid mina loodan, et niisugune tee wõib leituda saada ja pean siinjuures meelde tuletama ühte asjaolu, mis aset leidis enne sõda tsaariajal, kus rüütelkonna mõisate maade kruntimine päewakorral oli. Sel ajal Saaremaa rüütelkond esines märgukirjaga, et tähendatud talumaist tuleb 1/6 osa lisaks anda wabadikkudele, missugust ettepa-

neku ka toleaeagne kubermanguwalitsus toetas. Mina loodan, et meie demokraatlik wabariik neile seda lubab, vähemalt sedasama, mida tsaariwalitsuse ajal mõisnikud ja Wene ametnikud neile tarwiliuks leidsid lubada.

O. Gustawson (is.): Mina kawatsen teha kaks parandus-ettepanekut metsade peawalitsuse koosseisude kohta. Enne seda aga lubatagu wäike märkus Wabariigi Walitsuse ettepaneku põhjal põllutöoministeeriumi eelarwe alamkommisjonis ja hiljem eelarwe-kommisjonis wastuwõetud palgasumma suurenduse kohta 9.103.300 marga suuruses. See suurendussumma läheb metsawahtidele lisapalkade maksmiseks. Alamkommisjonis ei waieldud selle wastu, nagu ei oleks metsawahtidel, kelle palk tõesti wõrdlemisi wäike, palgakõrgendust tarwis, küll aga tähendati, et see tee, kuidas lisapalka jagatakse, kõik muud on, aga mitte otsarbekohane. Awaldati kartust, et praeguse korra juures, kus kohalikud metskonna metsaülemad oma äranägemise järele metsawahtidele lisapalka määravad, isiklik äranägemine liiga tähtsat osa mängib. Teati alamkommisjonis näiteks kõnelda, et ei rehkendata sellega, kas ühel metsawahil wähe parem wõi halwem maatükk kasutada, waid tihtipeale on palgakõrgendus tingitud sellest, kas metsawaht metskonna metsaülemale põllutöodes ja heina kokkupanemisel abiks on wõi mitte. Metsade peawalitsuse ülem püüdis küll seletada, et asjad ses suhtes kõik kõigeparemas korras olla, aga minule isiklikult paistab enne kui pärast, et need 9.103.300 marka tõepoolest wõiwad sattuda praeguse jagamiskorra juures mitte sinna, kuhu eestkätt waja, waid nende kätte, keda rahwas iseloomustab sõnaga „pailapsed“. Sellepärast tuleks lisapalka jagamine teisele alusele seada, kui see senni on sündinud.

Metsade peawalitsuse koosseisu kohta käiw esimene ettepanek minult oleks järgmine: Peatükk V — metsade peawalitsuse koosseisust — osast „asutused kohtadel“, kustutada arwates 1. juulist 1924 a.:

maakonna metsaülemad	— 7	palgaga	15.300.—
„ „	— 2	„	13.500.—
„ „	— 1	„	11.700.—
„ metsaülema abid	— 6	„	11.700.—
„ „	— 2	„	9.900.—
asjaajajad	— 7	„	5.800.—
„	— 3	„	5.500.—

kantseleiametnikud	— 2	palgaga	5.000.—
„	— 2	„	4.800.—
„	— 2	„	4.600.—
„	— 3	„	4.500.—

Oma ettepaneku põhjendamiseks juhiksin ma Riigikogu tähelepanu järgmistele tõsiasjadele. Maakonna metsawalitsuse ja maakonna metsaülemate töökorraldus on ette nähtud juhatuskirjas, milles rõhutatakse järgmisi momente. Ma kannaksin selle juhatuskirja ette, et Riigikogu liikmed ise otsustada wõiksid, kas loetletud ülesanded on sarnased, mis instituudi olemasolu tingiwad.

Esimene ülesanne: „Metsamajapidamise üldine juhtimine ja järelewalwe metsaseaduse ja metsade peawalitsuse poolt wäljaantud eeskirjade täitmise üle maakonnas. See on puht deklaratiivne nõue ja samasugused kohustused wõiks minu arusaamise järele panna metskonna metsaülemate peale. (Põllutöominister A. Kerem: Kes enese järele walwawad.) Jah, tegelikult ongi see ju nõnda, et metskonna metsaülemad walwawad alamate metsametnikkude üle, metskonna metsaülemate tegewuse järele aga walwaksid inspektorid. Muidugi mõista, tuleks ümber korraldada metskonna metsaülemate instituut.

Teine ülesanne on: „metskondade omal algatusel wõi metsade peawalitsuse poolt ülesandeks tehtud rewideerimine koha peal ja kõigi küsimuste lahendamise, mis nõuawad seletusi wõi isearalikka korraldusi, ette pannes selleks metsade peawalitsuse tarwilikud andmed ühes oma arwamisega. — Rewideerimine metskonnas toimetatakse selle kohta kokkuseatud ajutise juhatuskirja järele.“

Mul oli juhus juba eile õhtul tähelepanu juhtida sellele, et tähendatud ülesande wõib panna wastawate inspektorite peale, ilma et metsamajandus selle tagajärjel kannataks.

Kolmas ülesanne: „metsaülemate poolt ette pandud kuuaruande, tehtud tööde arwete ja aasta-aruannete läbiwaatamine.“

See wahepealne instants on minu arusaamise järele täiesti üleaarune. Aruanded wõiks otsekohe esitada keskkohale ja asjaajamine ei kannataks põrmugi selle tagajärjel. Neljas ülesanne: „metsawahtide ametisse kinnitamine ja ametist wabastamine metsaülema ettepaneku järele.“ See on ülesanne, mis wõiks lasuda metskonna metsaülemate peal. Wiies ülesanne: „määruste tegemine omawolilise

metsaraiumiste üle, kui see metskonna metsaülemale wõimupiiridest üle läheb.“ Ma ei tea ühtegi maakonda, kus tähendatud määrused maksuma pandud oleksid.

Kuues ülesanne on: „majandusplaani läbiwaatamine ja oma otsustega esinemine metsade peawalitsusesse kinnitamiseks.“ Selle ülesande täitmiseks, arwan mina, ei ole metskonna metsaülemale instituuти sugugi waja.

Seitsmes ülesanne: „metsade peawalitsuselt lubatud krediitide ärajaotamine metskondade wahel.“ Ka see ülesanne wõidakse keskkohas täita.

Kaheksas ülesanne: „maakonna metsaülem on kohustatud osa wõtma maakorralduse nõukogu ja komisjonide istumistest.“

Wastawate määruste muutmiseega on wõimalik tähendatud kohustust panna metskonna metsaülemate peale.

Üheksas ülesanne: „maakonna metsaülem on wastutaw seaduse järele ja otsustarbekohase asjaajamise eest tema alla usaldatud maakondades ja metsaülemate seaduswastase tegewuse korral on tema kohustatud wiibimata teatama metsade peawalitsusele.“ Ma tõin eile õhtul ühe näite, missuguseks see järelwalwe teinekord kujuneb.

Kümnes ülesanne: „iga rewideerimise korral on maakonna metsaülem wõi tema abi kohustatud oma märkused rewideerimise üle sisse kandma metsaülemale juures olewasse rewideerimise raamatusse.“

See wiimane funktsioon kroonib wääriliselt kõiki teisi loetletuid.

Kokku wõttes wõib suurima rahuga öelda: kõigi loetletud ülesannete täitmiseks ei ole maakonna metsaülemale instituuти waja. Need ülesanded wõib panna ühelt poolt metskonna metsaülemate ja teiselt poolt keskkoha peale, kus wõiks mõned ametnikud juurde wõtta ja inspektorite arwu suurendada. Kokkuhoid aga, mis riik selle maakonna metsaülemate instituuти kaotamisega saaks, ei ole just mitte wäike. Maakonna metsaülemate palkadeks läheb aastas 4.344.600 mk., teisteks kuludeks on eelarwes ette nähtud ümmarguselt 3.750.000 mk., nõnda siis kokku ümmarguselt 8 miljonit marka. Selle 8 miljoni marga eest saadakse aga wastu töö, mille wäärtus wäga küsitaw. Kõigist sellest wälja minnes olen teinud oma ettepaneku, et maakonna metsaülemale instituuти likwideeritaks, arwates 1. juulist 1924.

Siin wõib tekkida kartus, kas suudetakse tähendatud aja kestes rekonstrueerimist läbi wiia. Ma arwan, et jõuab. Kui näiteks leitakse, et politseiaparaadi ümberkorraldus, mis suuremgi murrang weel, on läbiwiidaw 1. maiks sel aastal, siis tohiks maakonna metsaülemale instituuти likwideerimine ja metskonna metsaülemate instituuти rekonstrueerimine küll wõimalik olla 1. juuliks käesolewal aastal.

Sellejuures olgu tähendatud, et põllumehed on esitanud samasisulise soowawalalduse, mis rõhuwa enamusega eelarwe-komisjonis wastu wõeti. Mina aga esinen kindla ettepanekuga, olles weendunud, et soowiwaldus üks armas asi on, mida wõidakse kas otsekohe täita, hoopis täitmata jätta, wõi jälle selle täitmisele asuda alles 3 wõi 4 aasta pärast, kui instituuти isenesest loomulikku surma on surnud. Kui kogu küsimust tahetakse põllumeeste poolt wõtta tõsiselt, leides, et maakonna metsaülemate instituuти metsamajanduse huwides tarwulik ei ole, siis ei tohiks põllumehed olla minu ettepaneku wastu.

Teine ettepanek käib metsakasutuse osakonna koosseisu kustutamise kohta. See on uus osakond, mille läbisurumiseks metsade peawalitsus otse eeskujulikku wisadust ja pealekäimise hoogu on osutanud. Nii ministeeriumis kui Wabariigi Walitsuses käidi peale nii kaua, kunni lõpuks küsimus jaatawalt otsustati, lubades uut metsakasutuse osakonda asutada. Wastawas seletuskirjas on loetletud terwe rida ülesandeid. Kui neid aga wähe lähemalt silmitseda, siis selgub, et ülesanded on samad kui läinud aastal, kus neid täitis metsamajanduse osakond. Kõige loomulikum oleks metsakasutuse osakonna koosseis kustutada, ilma et metsamajanduse osakonna koosseisu suurendada. Et aga oma kustutamisetetpanekut wastuwõetawamaks teha, teen ma järgmise täiendawa ettepaneku:

Metsamajanduse osakonna koosseisu järgmiselt suurendada:

Wanem asjaajaja	1	6.800.—
Kantseleiametnik I järgu	1	5.000.—
„ II „	1	4.800.—

Ühel alamkomisjoni koosolekul tähendasid põllutöoministeeriumi esitajad, et uue metsakasutuse osakonna tööd rohkem puhtkantseleilist iseloomu olla, ja et sellepärast ei suudeta kõiki kohtadelt tulewaid materjaale läbi töötada, ning et

on tarwilik uue metsakasutuse osakonna juurdeasutamine. Kui see nõnda on ja kui wastawad tõele teie teised wäited, nagu oleksid kõik metsnikud ja metskonna metsaülemad töödega üle uputatud, siis on kindel, et teie uut osakonda asutades, kohtade pealt ometi mitte rohkem materjaale saama ei hakka, ja et töö sisuline intensiivsus iseendast midagi juurde ei wõida. Kantseleilise töö tegemiseks aga jätkuks nendest ametnikkudest, kelle kohta käib minu suurendus-ettepanek.

Nende minu kahe ettepaneku wastuwõtmisel kujuneks põllutöoministeeriumi eelarwe peatükk V üldwähendus järgmiseks: Peatükk V. Metsade peawalitsus vähendada:

§ 1. Palgad	1.285.050.—
§ 2. Ametsõitude tasu	400.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	50.000.—
§ 8. Kantseleikulud	162.000.—
§ 9. Majapidamine	247.500.—
§ 12. Liikuw wara	12.000.—
	<hr/>
	Kokku 2.157.050.—

Täna wu oleks kokkuhoitaw summa tawaliselt wäiksem, sest et wabastawail ametnikkudel tuleb palga edasisaamine kindlustada 3 kuuks pärast ametist lahkumist. Kindel on aga see, et tulewal aastal maakonna metsaülemate instituudi peale kulutatawast 8 miljonist margast vähemalt miljonit kolm kokku hoida wõiks.

Juhataja **L. Raudkepp**: On soowi awaldatud waheaeg määrata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamuslega on ettepanek wastuwõetud.

Kuulutan 15. minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

A. Kütt (as.): Riigikogu liige härra Juhkam tähendas eile siin põllutöoministeeriumi eelarwe arutamise puhul metsade peawalitsuse metsade kasutamise kohta, meil peab esiteks selgusele jõu-

tama, kuhu wälja püütakse. Mina puudutaksin ka seda küsimust, ühtlasi rääkides mõlema põllutöoministeeriumile aluwa peawalitsuse üle. Paistab, et niisama hästi metsade peawalitsus, kui ka maakorralduse peawalitsus ei tea, kuhu poole nad wälja tüüriwad, et nendel peawalitsustel oma eesmärgid kindlad ei ole. Niisugune seisukord paistab eriti wälja maakorralduse peawalitsuses, riigi arwel peetawate mõisate juures. Praegu, mõni minut tagasi, helistati minule Anija riigimõisast, mis täna wu wäljajagamisele tuleb, et praegu töötab seal komisjon inwentaari kokkuseadmise alal. Üks selle komisjoni liigetest kõlistas minule siia, ja teatas, et Kuusik'u riigimõisast on tulnud mehed sinna, ära wiima neid hobuseid, kes weel püsti seisawad ja on asemele toonud ree peal Kuusiku mõisa hobused, kes enam püsti seista ei jõua. Ma ei tea, kas riigimõisate pidamine ongi sellepärast sisse seatud, et seal hobuseid ära kurnata ja nad siis nendesse mõisatesse üle wiia, mis jaotamisele tulewad, ning sealt paremad asemele tuua, et teisel aastal samuti toimetada. Kõigeraskem on siin see, et asunik saab teada inwentaari ärawiimisest alles nüüd, just aprillikuu keskpaigal, kus kõik laadad möödab, nii et tal mingit wõimalust ei ole omale mujalt inwentaari muretseda. Asunik lootis saada inwentaari jagamisele tulewast mõisast, sellepärast, et ta seniajani seda mõisas olewat nägi, kuid nüüd, nüüd asemele jõudnud hobused, ära ja tuuakse asemele täiesti kõlbmatud.

Niisugune ei peaks mitte olema põllutöoministeeriumi maakorralduse peawalitsuse ülesanne, riigimõisaid selleks pidada, et inwentaari seal kõlbmatuks teha ja sedagi häwitada, mis mõisatesse järele on jäänud. Kui nüüd arwesse wõtta seda wäikest tulu — läbisegi ühe mõisa kohta — 400.000 marka, ühtlasi arwesse wõttes, et mõisas wõetakse ette iga aasta inwentaari wahetus teistest mõisatest, siis ei tule minu arwates sissetulekut riigimõisatest mitte 400.000 marka lugeda, waid ei ole tulu wist üldse olemas.

Niisuguse majapidamise juures tuleks riigimõisad kõik ära tükkeldada, sest senni ei ole nad mingit tulu toonud, ei ole nendes mingisugust eeskujulikku majapidamist olnud, kus oleks kaswatatud tõuloomi, wõi eeskujulikult põldu haritud, nii et wõiks neid kui ühte keskpunkti alal hoida, kust tõuloomi wõiks saada. Kui aga mõisas mingisugust inwentaari ei

ole, kui tahetakse wahetamise teel inwentaari soetada, siis tuleb küsida, missugune eesmärk on nendel majapidamistel? Siin on wahest mõnele ametnikule neid mõisaid kohasamiseks ja muuks otstarbeks waja, midagi muud siit järeldada ei saa. Nii oleks wist aeg riigimõisaid likwideerida, ja ma ei tea, miks asub põllutöministeerium sellel seisukohal, et mõisaid ikka weel riigi arwele juurde wõtab ja siis wahest mõne tükeldab, kui inwentaar juba täiesti kõlbmatuks on muutunud. Minule näib kindlasti, et need mõisad peawad likwideeritama, wõi öelgu siis põllutöministeeriumi esitajad selgesti wälja, mis nad nende riigi arwel peetawate mõisatega kätte tahawad saada.

Samasugune asi paistab teise peawalitsuse juures silma, et ka siin ei olda mitte kindlad, kuhu wälja tahetakse saada. Meile tõendati eelarwe-kommissionis metsade peawalitsuse juhataja poolt, et nemad tahawad tulewikus ametnikkude koosseisudest wõimalikult palju vähemaid ametnikka wälja jätta, nagu metsawahid ja teised, ning asemele jätta metsaülemad ja metsnikud, tüürides sellega sinnera, nagu see Saksamaal kord juba läbi wiidud on. Siisamaani ei olla aga seda läbi wiia lubanud rahwa madal hariduslik tasapind, mille tõttu rahwas metsawargust peab mitte halvaks asiaks, nagu see mõisnikkude ajast temale sisse jäänud, ja sellepärast tuleb praegu metsawalwe kõwem hoida. Minule paistab aga, et kui meie inimeste hariduslik tasapind ka täna järsku tõuseks, ja ei läheks mitte metsawargile, siiski metsade peawalitsus alamaid metsaametnikka vähendada ei saa sellepärast, et metsakasutamise wiis on niimoodi sisse seatud, mis ei luba ametnikkude vähendamist. Igaüks, kes maal on käinud, teab, et seal on läbi wiidud klupeerimise wiis — iga puu mõõdetakse ja nummerdatakse ära ja nende nummerdamistega ja mõõtmistega on metsawalhitud ligemale pool aastat tööd. Kui nüüd metsade peawalitsus metsawalhitud tahab vähendada, kes siis läheb neid puid klupeerima, kui seesama nummerdamine, mõõtmine ja ümber puu jooksmine edasi kestab. Et metsnikud jõuaksid nummerdamist ja klupeerimist läbi wiia, mina seda ei usu. Siin ei ole metsade peawalitsusel eneselgi asi siiski selge. Metsade peawalitsuse poolt on Riigikogule lubadusi antud ametkonna kokkutõmbamiseks, kuna omal selge ei ole, kuidas seda

läbi wiia. Enne peab lihtsustatama asjaajamine miskil wiisil, kas minupärast nii, nagu see enne mõisnikkude ajal oli, wõi kuidas kawatetakse seda teha, aga minule paistab küll teie lubadus wäga imeelik ja enneaegne, kui ei ole mõeldudki, kuidas seda läbi wiia.

Mis nüüd silma torkab endise metsamajapidamise ja praeguse metsamajapidamise juures, on raielankide laius. Enne olid raielangid palju kitsamad, kuna nüüd nad hoopis laiemad aetakse. Olen rääkinud mitme endise mõisapidajaga selle üle ja püüdnud selgusele jõuda, miks nemad seda teisiti tegid, kui nüüd. (Põllutöminister A. Kerem: Aga need suured lagendikud?) Need on sõja tagajärjed, ja kui mõni mõisnik rööwmajapidamist pidas, on ju neid juhtumisi ka normaalajal olnud, suuremalt jaolt on lagendikud aga ilmasõja ajal tekkinud, kus majapidamise kawast enam kinni ei peetud, wõi kus endised omanikud ette nägid wõõrandamist. Maharaiutud laiade lankide halb külge andis ennast tänawu sügisel just iseäranis tunda. Tuul pääsis laial lagendikul hoogu wõtma ja murdis maha hulgana kõrwal kaswawat metsa. Ma ei tea, kuidas eriteadlased selle peale waatawad, minule aga paistab, et wiga oli siin liiga laiaesises raieistikudes. Paistab, et lankide laius on meil tingitud liiga metsaraiumisest, et tahetakse metsa rohkem raiuda seal, kus ta kättesaadawal on. Siis peab ikka selle majapidamise kohta ütleva — see on rööwmajapidamine, olgugi, et seda tagasi tõrjuda tahetakse, ja kui lankide laius sellest tingitud on, siis ei ole meie metsamajapidamine mitte normaalne. Kui aga muud põhjused on, siis ma loodan, et vähemalt eriteadlased wõi põllutöminister selle kohta midagi ütleb.

Siis on kindlusetu paistnud metsade peawalitsuse juures algusest peale metsaametnikkude maaga warustamise poliitika. Maad on antud ametnikkudele esialgu, nagu härra Jõeäär siin tähendas, rohkem kui tsaariajal. Tsaariajal, ma tean, kaldus mõisnikkude arwamine sinnera, et parem on, kui metsaametnikkudel vähem maad on ja nende aeg ära ei kulu maaharimise peale. Meil hakati algusest peale metsaametnikkudele maad juurde soetama, pekseti ära inimesed maalt, kus oli meie kunagi olnud metsawali wõi metsniku koht, ja nüüd oli rendialusele wiidud, pekseti inimesed sealt wälja ja pandi metsaametnikud ase-

mele. Ka anti mõisasüdametest metsaametnikkudele kohte, ja nõuti need maad metsade peawalitsuse alla. Nüüd öeldakse meile, et tahetakse metsaametnikkudel maad vähendada. Tekib küsimus, mis pärast anti maid esmalt nii palju ja nüüd hakatakse jälle vähendada. Minu arwamine selles asjas on alati olnud, wõimalikult wähe maad anda ja enam katsuda rahapalga peale üle wiia. Muidugi, inimesel, kes maal elab, peab maad olema, aga ma ei leia siinkohal sugugi, et tal tarwidus on suuremal määral põllu järele. Wastupidi tuleks warustada enam-wähem rohumaaga, et ametnikul wõimalik oleks hobuseid pidada, liikumiseks on see tingimata tarwilik. Alamal ametnikul olgu põldu vähemal määral, kuid ma ei saa sellest aru, mis otstarb on maa-andmisel metsaülemale, kes teda isiklikult kunagi ei hari, waid wälja annab pooletera peale. See pooleteramees on liig õnnetu inimene, keda wälja kurnatakse, kellega talitatakse nii, nagu seda metsaülem ise heaks arwab. Iga aasta wõidakse teda minema peksta, kui tema ei täida metsaülemale käskusid — kui ta ei käi naisele wett kööki toomas, puid lõhkumas jne. Aiamaakene peab ju olema, rohkem aga metsaülemale põldu tarwis ei ole. Minu arust on metsaülematele maaandmine suure kurja juur, mis ametnikkude hulgas wäga palju paha sünnitab. Metsaülemale on antud normaaltalu, kuna metsawahid peawad käima töös, põldu harima, nende hobuseid talitamas ja kui mõned metsawahid seda ei tee, siis hakkab ülem ametnik — see on metsaülem — teda taga kiusama. (Metsade peawalitsuse juhataja: Kus see nii on?) See on igalpool nii. Küsige kõigi rahwasaadikute käest, kes maalt on, igaüks wõib tõendada, et see õigus on. Muidugi, sunnitud otsekohe ei ole, kuid kui metsawaht sellest aru ei saa, wõi aru saada ei taha, siis satub tema metsaülemale wiha alla ja warsti leitakse mingisugune põhjus, kuidas niisugust metsawahti ametist kõrwaldada. Kordan weel kord, kes on maalt ja kes on näinud neid olusid, need waielda ei saa, et siin lugu tõesti nii ei oleks. Imestan, et metsade peawalitsus ja härra põllutöömister ei tea, mis nende ametkonnas sünnib. Minu arust peaksid need nähtused lähemalt enam teada olema just Teil, kui seda wõib teada mõni teine kodanik, kes ainult kõrwalt näeb. Muidugi, kui metsade peawalitsus niisugusel seisukohal asub, nagu peawalitsuse

juhataja siin oma häälekandjas, ajakirjas „Eesti Metsas“, kirjutab, siis on arusaadaw, et Teil midagi sellest teada ei ole. Siin on niisugune seisukoht, et alam ametnik ei tohi kellegi teise juurde pöörata, kui oma otsekohe ülemuse poole. Minul on wäga hea põhjus arwata, et see artikkel metsade peawalitsuse juhataja poolt kokku seatud on. Kui siin leitakse, et alam ametnik ei tohi mujale kaebama minna, kui oma otsekohe ülemusele, siis tähendab see, et kui näiteks metsaülem midagi seaduswastast kuritahtlikult on teinud, ja metsawaht seda märkab, ei tohi ta mujale seda kaebama minna, kui sellele samale metsaülemale. Ometi on ju mets lugemata ja lahtine warandus, kus niipalju wõimalusi on. Näiteks laseb metsaülem puid raiuda, maksab raiujale oma taskust 200 marka wälja ja müüb puud ära — paneb raha oma tasku. Kui nüüd metsawaht seda märkab, siis ei ole temal wõimalus kaebada selle üle mitte kellelegi muule, kui oma otsekohe ülemusele, sellele, kes ise karutüki lahti lasi. Ma arwan, et ma teie kannatust mitte liiga kauaks kaalule ei pane, kui loen sellest artiklist teile weidi ette. (J. Soots, põl.: Pühapäewaseid wahelugemisi ei maksa.) See ei ole mitte pikk... (O. Gustawson, is.: Sissejuhatus on pikk küll!) Teie ei tea, mis siin seisab, härra Soots, rahustage end, see on üsna lühike: „Metsaametnikkude peres on wiimasel ajal iseäralik nähtus korduma hakanud, mis oletada laseb, et seda toimetawad isikud, kellel ameti distsipliin tundmata on, wõi kelle silmaring piirdub oma õueaiaaga, mis kaugeemale sellest, see neid ei huwita. Metsawalweametnikud, kui ka teised, on hakanud oma ligemate ülemuste, see on kohalikkude metsaülemate peale salawiisil kaebtusi saatma, küll metsade peawalitsusele, küll teistele asutustele, nagu riigi kontrollile, põllutöömistrile jne.“ (J. Soots, põl.: Kellele ta peaks kaebama, kas asunikkude liidule?) Sinna wõiks ka tõmmata, wõi põllumeestekogudele. Siis edasi kirjutatakse: „Mis mõtleb küll see ametnik, kes ilma tungiwa põhjusega oma ülemuse wastu sarnase kaebtusega esineb? Kas peaks ta arwamisel olema, et sarnase kaebtuse ettekandmine ülemuse juures suurt poolehoidmist ja heakskiitmist leiab? Tunnen sellekohast meeoleolu ja wõin öelda, et asi koguni hoopis ümber-

pöördud on. Selles ei saa ükski õieti mõtleja inimene, weel vähem ametkonna juhataja teist seisukohta wõtta, kui põlg-tusega sarnase ametniku peale waadata.“ Niisugune distsipliin on metsade peawalit-suses läbi wiidud, ja ma ütlen, mul on head põhjused kahelda, et see metsade peawalitsuse juhataja seisukoht on. Ja sellepärast ei wõi ju ometi Teil teada olla, mis wäärnähtused metskondades sünni-wad, kui nii ennast informeerida tahe-takse lasta.

Siis tahaksin ma weel tähendada ühte asja metsaülemate kasutada olewate hoo-nete kohta. Mitmes kohas endiste metsa-ülemate kohtadel, kus olid eraldi metsa-ülema hooned ja pooletera wõi rentniku hooned, on endiselt edasi püsinud riigi arwel. Metsaülemad on andnud jälle oma kohad pooletera peale wõi rendile ja selletõttu on nüüd kahed hooned, mis kõik riigi arwel remonteeritakse. Met-sade peawalitsus ei ole senni astunud samme, et selgitada, missugused majad riigile tarwilikud on ja missugused mitte. Minu arwates oleks wõidud pooletera-meeste wõi rentnikkude majad, mis metsaülema koha juures asuwad, maha müüa, wõi midagi muud nendega teha, aga mitte neid riigi arwel remonteerida. Nii paistab üldiselt, et metsade peawalit-sus ei ole midagi teinud, et riigi kulusid ülelligsete hoonete remonteerimisel ära hoida. Ka ei peaks metsade peawalitsuse ametnikka, kes kõlbmatud, ainult ümber paigutama, waid jalamaid ametist wa-bastama. Kui inimesel on kalduwused kuritahtlikkusesse, siis see inimene teeb seda teises kohas jälle, ja ei maksa teda ümber paigutada, mis riigile ilmaasjata kulusid teeb. (B. Oja, tõer.: On siis selge, et sarnased ametnikud on olemas?) Siin on artikkel, mis selle kohta kõneleb. (B. Oja, tõer.: Kas nime d on ka?) Jah, on nime d ka, ja seda ei ole metsade peawalitsuse juhataja mitte ümber lükanud, et see õige ei oleks. Siin on midagi Pärnumaalt ole-mas, mida ma ette loeksin: „1921 aastal Pärnu üldparwetamise koosolekul, mil-lest osa wõtsid kõik metsakaupmehed ja ka metsade peawalitsuse esitaja, wõeti wastu ühine seisukoht, et parwetamine Pärnus sünnib ühisel jõul sellekohase parwetamiskomisjoni kaudu „Diks ja Ko.“ juhtimisel. See parwetamine läks hästi korda. Kuid Wiljandi maakonna metsaülem Ilwes ei lasknud oma maa-konna metsaülemaid selle parwetamisega

kaasa minna ja andis omalt poolt kõik Wiljandi maakonna materjaalid parweta-miseks üle Wiljandi ärimees Uniwer'ile, ilma et lepingu oleks sõlminud wõi mak-setawa tasu kindlaks määranud. Temal ei olnud luba metsade peawalitsuselt, ei riigikontrollilt, waid toimetas täiesti oma-pead. Asi ei õnnestanud ja parwetamise tagajärjed olid riigile wäga kurwad. Par-wetamine wenis pikale: materjaal jäi teepeal kinni ja seisis talwe läbi jää sees. Talwel raiuti küll osa materjaalidest jääst wälja ja wõeti kaldale, kuna suur osa kewadise jääga merde läks. Selle ope-ratsiooniga sai riik kahju üle miljoni marga. Kuid metsade peawalitsuse praegune juhataja härra Rosen, olles siis tööstusosakonna juhataja, ei leidnud näh-tawasti ka siin kõiges selles mingit süüdi ja asi lõpetati kodusel teel ära.“

Teine juhtumine on Wiljandimaalt.

„Wiljandi maakonnas Kabala metsa-ülemaks oli kunni möödunud aastani keegi härra Kügler, kes enese ametist lahti wõttis. Kügler andis ühiselt maakonna metsaülema härra Ilwesega Kabala mets-konnast endisele mõisaomanikule wabaks üle 30 tiinu metsa 1919 a. kasutuslangi arwel, sellepeale waatamata, et juba enne üle normi raiatud oli. Riigi kahju ulatab siin jällegi wist ligi miljoni margani. Sel-lega ehk wõibki seletada asjaolu, miks härra Ilwes Kabala metskonda üle läks. On arwata, et tema eeldas, et Kügler'i lahkumisega asi lõpetatud, ja tema ehk koha peal weel asja parandada saab. Kuid kõik ei aidanud. Kaebtuse tagajär-jel wõeti asi üles ja riigi kahju tehti sel-geks, nii et metsade peawalitsus ise oli sunnitud asja kohtu kätte andma.

Need kohtuprotsessid ei näi aga su-gugi mõjuwat härra Ilwes'e teenistus-käigu peale. Selle asemel, et teda teenis-tusest wabastada, nagu seda tehakse harilikkuude surelikkudega iga vähema kui wäikse asja pärast, paigutatakse ta metsade peawalitsuse juhataja härra Ro-sen'i poolt ümber uue koha peale Oisu metskonna metsaülemaks.“

See on kirjutatud ja seda ümber lüka-tud ei ole.

Siis lõpuks paistab mulle imelikuna metsade peawalitsuse seletus tulewa aasta eelarwe kohta. See jagati eelarwe alamkommissjoni liigetele kätte arwates, et selle seletuskirjaga ei ole küllalt põh-jendatud metsade peawalitsuse eelarwe, mis Wabariigi Walitsuse poolt oli esita-

tud. Ma loeksin ühe iseloomustawa koha sellest seletusest ette. (Põllumees-tekogude Riigikogu rühmast: Kas ei saaks ilma?) Wahelugemised ei ole küll soowitawad, kuid praegu on see asja seletuseks tarwilik. „Õige pildi saamiseks praeguse metsamajapidamise üle olgu tähendatud, et maakorralduse ja metsade peawalitsused tekkisid juba Eesti wabariigi rajamise ajal, nende eesmärgid on aga kahjuks paljudes küsimustes üksteisele wastupidised, on arusaadaw, et maakorralduse peawalitsus rahwa soowidele wastu tulles, püüab maad põllumaaks wälja ajada, metsawalitsuse soow ja eesmärk aga on metsapinna wõimalik suurendamine, iseäranis teraw on see wõitlus suurlinnade ja alewite läheduses, kus rahwast ja maasoo-wijaid palju, aga metsa wähe on. Sellega on ka seletataw, et rahwarikastes kohtades palju metsapinda ära planeeritud on põllumajanduse sisseseadmiseks. Selle wõistluse läbi on ka seletatawad kõik need rahulolematused, lahkuminekud ja kaebtused, mis tihti ka ajakirjanduses ilmuwad.“

Sellest näeme, et metsadepeawalitsus ja maakorralduspeawalitsus peawad omawahel wõitlust.

Teist wõitlust wõi lahingut juhüb kindral Rosen ja teist kindral Sinberg. (J. Soots, põl.: Kumb neist kõrgem on?) Mina ei tea, kumb neist kõrgem on, aga mehed on nad omast kohast mõlemad. Minu arwamise järele ei tohiks neil kahel ühele ministeeriumile alluwal juhtiwal jõul üksteisewahelist wõitlust olla ja kui need juba wõitlewad, mis sünnib siis harilikku kodaniku õigustega. Tuleb wiimaks nii wälja, nagu „Kalewipojas“, kus kaks kangelast wõitlesid ja harilik surelik nende wahele sat- tus. Kui nüüd selles wõitluses metsade peawalitsus wõidab, siis, Jumal hoidku, aasta pärast on kõik metsa sees ja lagedat maad pole olemaski. Aga kui peaks maakorralduse peawalitsus wõitma, siis oleks wist maa kõik lage, nagu oleks rohutirtsude parw üle käinud. Mina ei tea küll, kumb neist wõidab, kuid arwan siiski, et paremad wõitlusabinõud on käes metsade peawalitsusel. Kui aga metsa majapidamine nii edasi läheb, nagu see sijaajani on olnud, siis arwan, et maakorralduse peawalitsus wõitjaks jääb ja metsade peawalitsus on lagedal. Nii ei tohiks aga edasi kesta, waid siin peaks kindel wahe tehtama asjus, mis kuulu-

wad metsade peawalitsuse alla ja mis kuuluwad maakorralduse peawalitsuse alla. (Põllutööminister A. Kerem: Egaseda ei saa ilma waidlusteta!) Minul ei ole mingisugust kahtlust, et Teie, härra põllutööminister, püüate ja tahate kõik hästi teha. Et aga niisugune wõitlus lahti on läinud, selle põhjust tuleb, minu arwates, minewikust otsida. Siin ei ole kindel käsi walitsenud, on puudunud kindel keskkoh, ja sellepärast on läinud need kaks ametkonda niiwõrd wastamisi, teine oma ja teine oma wõimu pärast. Mina arwan, et praegune põllutööminister peaks rohkem oma ümber ringi waatama, kas ei oleks kuskil tarwis raputada, et kindel kord sisse saada.

Põllutööminister A. Kerem: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Eile, kui ka täna, põllutööministeeriumi eelarwe arutamise juures, on palju küsimusi üles tõstetud. Ma katsun kokkuwõetult nende peale wastata niipalju, kui mul nendest meelde on jäänud. Kui tõesti mõni wahele peaks jääma, mõne ära peaksin unustama, siis palun juba ette wabandada. Siin on küsimusi mitmel alal üles tõstetud. Algan küsimustega, mis seotud meie põllumajandusega, eriti põllumajanduse peawalitsusega. Siin oleks eesrinna riigimõisate küsimus, mida ka eelkõneleja puudutas. Eelkõneleja rääkis, kuidas ühes riigimõisas inwentaari paigutatakse teise mõisa. Kahjuks, kui see täna on sündinud, ei wõigi siin praegu teatud wastust anda: kas see hobune tõesti on ree peal ümber paigutatud, wõi mis põhjustel see on sündinud kui see tõesti nii oli. Kuid üks, mis ma teada sain selle juhuse kohta, et läinud aastal, kui Anija mõisas riigi majapidamine sisse seati, seal õige palju inwentaari juurde osteti: seda ei tehtud mitte riigi eelarwe-summade arwel, waid riigi mõisate majapidamise summadest. Selle tagajärjel oli ka riigimõisate walitsus mõnesugused ümberpaigutused ostetud inwentaari alal kawatsenud ette wõtta. Kui üldse küsimuse juurde tulla, mikspärast riigimõisad on tekkinud, ja kas nad üldse tarwilikud on, siis on minu waade niisugune, et riigi mõisaid waewalt põl- selt pidama hakatakse Eestis, ja waewalt see ka kellelegi mõttesse tuleks. Küll on aga riigimõisad tekkinud, kui kõrwalnähtused meie maareformi teostamisel ja et seda kõrwalnähtust ühe ega kahe

aasta jooksul likwideerida võimalik ei ole, sellepärast tuli eri põhikapitaal luua nende pidamiseks. Kui siin mõndagi kahtlust avaldati eelkõnelejate, eriti härra Schilling'i poolt, et see kapitaal end väga halvasti ära tasub, siis pean ma ütleva, et ma sellega nõus ei ole. Muidugi ei taha ma riigi mõisate majapidamisi idealiseerima hakata, aga need andmed, mis mul kasutada on, lasewad oletada, et riigi majapidamine sellel alal ennast ära tasub. Sellejuures, kui riiklikudel majapidamistel, ei ole nende ülesanne mitte võimalikult palju kasu saata, vaid nende peale pandud eritülesandeid ülemineku ajajärgul täita. Kui üks või teine majapidamine, kas karja arendab või hobuseid kaswatab, siis ei tule neid ülesandeid alati kui kõigekasulikumaid selle majapidamise mõttes võtta, vaid kui tarwilikka üldise põllumajandusliku arenemise loos. Edasi puudutati siin koolikorralduse küsimust. Mina tahaksin kõigeenne tähendada, et meie põllutöökoolid peaaegu kõik peetakse ülewal, kas omawalitsuste või wastawate eriseltside või eraisikute poolt. Ministeerium toetab koole ainult ettenähtud normides kooliõpetajate palgaga ja andes suuremale osale koolidest tarwilised maa-alad kooli majapidamise sisseseadmiseks. Muud kooli majanduslikud kulud kannawad ülewalpidajad. Igalühel on selge, et koolid, eriti kooli algusaastad, väga palju sarnaseid majanduslikka kulusid nõuawad, mis ülewalpidajatel raske kanda. Ülewalpidaja jõukuse järele on suuremalt osalt ka koolide majapidamine välja kujunenud. Kui siin mõne kooli, eriti Pärnu kooli puhul, on etteheiteid tehtud, et see kool kuidagi jalgu alla ei saa, siis minu arwates üks wiga seisab siin selles, et maakonnawalitsusel nähtawasti tarwilikka summasid ei olnud, mis kooli majapidamisesse kulutada, et seal tarwilikku kindlat põhja luua. Mis siin etteheitesse puutub, et ministeerium summasid kergel käel sisse on wõtnud ja ei ole maakonnawalitsuse arwamist küsinud, siis wõin ma nimelt kinnitada, et kui need nõudmised sisse anti, siis muidugi meil arwamine oli, et koolijuhataja ja tema otsekoheste pere-mehe, kui kooli ülewalpidaja wahel, kontakt olemas on. Kui see tagantjärele selgunud on, et see nii ei ole, igatahes on see siis wäärnähtus. Siiski ei tõenda see weel, et Polli kool toetust ei wajaks. Kui selleks wastawad summad sisse wõetud

on, siis nende wäljaandmine wõib sündida maakonnawalitsuse ja maakonnakoogu soowidele wastawalt. Kunagi ei saa ministeerium nendest kui kooli ülewalpidajatest mööda minna. Samuti peatati Jäneda kooli juures, mis Põhja-Eesti põllumeeste keskseltsi ülewalpidamisel on. Mul on selle seltsi ressursid teada, kes peasjalikult riigi abirahade toetusel tegutseb. Arusaadaw, et sarnasel organisatsioonil oma koolile palju anda ei ole, et kooli tarwilikult sisse seada. Riigikogu on wastawad summad lubanud kooli toetamiseks. Muidugi ei ole nende summadega weel kõike ära teha suudetud, igatahes on need summad tublisti kaasa mõjunud, et Jäneda põllutöökool oma sisseseade poolest esimeseks loetakse. Ja kui Riigikogu siin on soowi awaldanud, et tarwilikka ettevalmistusi tehtaks kooli ülewõtmiseks riigi kätte, siis peab tähendama, et selle ülewõtmisele järgneksid teatawad kulusummad, mis riik oma kanda peaks wõtma. Muidugi on küsimus, kui kool endise kooli ülewalpidaja kätte jääb, kas Eesti põllumeeste keskselts suudab kooli weel eeltulewate aastate jooksul ülewalpidada, kui riigikassast suuremaid abisummasid ei anta. Igatahes sellel koolil seisawad suured majanduslikud raskused ees, peale selle ka õpetajate personaali poolest. Niipalju, kui minul teada, lahkub sealt koolijuhataja, üks eriainete õpetaja on haigeks jäänud ja wist ei ole nii ruttu loota, et tema oma tööle tagasi tuleb. Peale selle lahkub weel üks eriainete õpetaja ja üks üldainete õpetaja koolist, nii et kool ka õpetajate kooseisu poolest väga palju kannatab. Peale selle weel warem tähendatud majanduslikud raskused. Kui räägitakse, et koolijuhataja kuu algul on olnud ministeeriumis raha wälja wõtmas, siis küll mitte sellepärast, et raha võimalikult ruttu oma kätte saada, vaid peasjalikult sellepärast, et koolimajapidamine suuresti raha wajab. Eriti kooli arweid ministeeriumiga wõrreldes, wõib öelda, et ka ministeeriumile kool suured summad wõlgneb.

Edasi paar sõna meie agronoomilise abiandmise kohta. Õieti walitsuse deklaratsiooni arutamise puhul rkl. Einbund, endine siseminister, tähendas, et nähtawasti isiklikult mina olen ümber orienteerunud I Riigikogu ajast arwates, kus mina isiklikult selle poolt olin, et agronoomilisi toetussummasid ei tohiks poli-

tiliste organisatsioonide kaudu välja ja-gada. Mina pean ütlema, et mina samal seisukohal asun, kui endisel ajal ja arwan ka, et teised I Riigikogu liikmed, kes omal ajal soowiawalduse poolt olid, et riik abirahadega ei toetaks eriseltse, kelle liikmeteks on poliitilised organisatsioonid, kuid samal ajal hääletasid mäleta-wasti ka asunikkude liidu toetamise poolt, seda tegid selges arusaamises, et asunikkude liit ei ole mingisugune poliitiline organisatsioon. Mina arwan, et wahe-peal mingisugust muudatust ei ole olnud, kui aastat paar tagasi asunikkude liitu wõeti kui majanduslikku organisatsiooni, siis käesolewal juhtumisel seda samuti wõtta tuleb... (W a h e l h ü ü e p ö l l u -meeste keskel: Aga keskselts?) Keskseltsiga on samane lugu. Ka keskseltsi wõtan mina, kui majan-duslikku organisatsiooni ja wõin selle-pärast neid toetussummasid toetada, mis keskseltsile määratud. Aga kui omal ajal keskseltsi taheti poliitiliseks organisat-siooniks muuta, olin mina isiklikult selle wastu ja wõin öelda, olen tulewikuski selle wastu, kui sama nähtus peaks kor-duma. Räägitakse küll, et asunikkude liit ja asunikkude rühm on üks ja sama ja nendes on ühed ja samad isikud, siis wõin mina öelda, et ka põllumeeste keskseltsis on tegewad samad isikud, kui põllu-meestekogus. Aga minu arwates ei ole siin isikutega tegemist, waid organisat-siooni sihist oleneb asi ära. (W a h e l h ü ü e p ö l l u m e e s t e k e s k e l t .) Asi ei olene mitte isikutest ja sellepärast, kui härra Hünerson esineb kui keskseltsi tegelane, siis ei anna see minule põhjust keskseltsi poliitiliseks organisatsiooniks lugeda. Põllumajandusliku sihiga organi-satsioonile tuleb tegelaste peale waata-mata abiraha anda. Aga kui poliitili-sele organisatsioonile põllumeestekogude kaudu hakatakse abiraha nõudma, siis mina pean selle wastu seisma. (J. Soots, põl.: Kuidas see siis on: põllumeestekogud on poliiti-lised organisatsioonid, aga asunikkude liit ei ole.) Asunikkude liit ei ole, asunikkude rühm Riigikogus küll.

Edasi, määratud abirahade jaotamise kohta ja rkl. Teetsow'i poolt tehtud mõnesuguste lisaettepanekute — summade määramise kohta paar sõna. Mina olen arwamisel, et enne, kui põllutööministeerium neid summasid kasutada saab, peab tema tõsiselt nende organisatsioonide esitajatega nõu pidama, kelle kaudu põl-

lumajanduslikud toetussummad välja an-takse, et seisukohale jõuda, kuidas õig-laselt ära määrata toetusi. Kui selle pa-randusega wõtta rkl. Teetsow'i ettepa-nekuid, siis põllutööministeeriumi poolt wõib neid ainult terwitada, sest ka meie nõudmised agronoomilise abiandmise summade alal olid suuremad, kui Waba-riigi Walitsus majanduslikku aastat sil-mas pidades, lubas ja lubada wõis. Kui siiski lõpuliku järelekaalumise järele wõi-malikuks leitakse seda summat suurenda-da, siis on sarnane ettepanek ministeer-iumi poolt terwitatud. Teine lugu on nüüd selle summa üksikasjalise ärajaga-misega. Kas siin kaasas ka otstarbe-kohane oleks ära määrata, et nii ja nii palju anda maaparanduse instruktoritele, nii ja nii palju teisele ja kolmandale ja kas seda wõimalik on sel wiisil läbi wiia, sest wõib olla, tuleb maakorralduse instruk-torid rohkem tarwis wõi ümberpöördukt. Muidugi, puhtjuriidiliselt ministeeriumile jääb teataw wabadus, sest need toetus-summad on kõik ühe paragrahwii alla wiidud. Kuid tegelikult tuleb neid sum-masid minu arwates tarwitada kooskõlas nende autoriteetlikkude soowidega, mis wastawate organisatsioonide esitajate koosolekul awalikuks tulewad, kust osa wõtawad organisatsioonid, kes agronoo-milise abiandmise alal töötawad.

Siin puudutati ka põllutööministeer-iumi eriteadlaste küsimust. Waieldi selle juures, kas nendel küllalt ülesandeid on ja eriti lähemalt räägiti kalaasjanduse eriteadlaste ülesannetest ja muuseas ka nende krediitide üle, mis wähemal mää-ral on üles wõetud teatud uurimistöde jaoks. On tõsi, et ministeeriumil oli kaks kalaasjanduse eriteadlast, aga tulewases koosseisus on ainult üks ette nähtud ja kui neid ülesandeid arwesse wõtta, mis neil eriteadlastel puhtpraktilisel alal teha oli, siis on selge, et neil uurimiseks palju aega järele ei jäänud. Kui üks nendest uurimisetööl oli, siis teine, kes praegu-sesse koosseisu alal jääb, sel tuli täita praktilisi ülesandeid, näiteks kalapüügi-seaduse elluwiimise alal, samuti ka riigi-wete korraldamise alal jne. Muidugi ei saa sarnase isiku peale suuri uurimistöid panna, ja kui siin wähesed krediidid olid ette nähtud, siis mitte selleks, et selle wäikese summaga ei tea kui suuri uuri-mistöid ära teha, waid selleks, et selle summaga wõimalik oleks wastawat uuri-mismaterjaali ministeeriumi kulul muret-seda ning teistele uurimisasutustele edasi

saata. Ma pean tähendama, et niisuguseid nõudmisi on tulnud, mida kahjuks hilise aja tõttu täita ei saanud, kus rootslased olid huwitatud tindikalast, et läbi uurida, missugused selle ümbertöötamise wõimalused olemas. Kui nüüd ministriumil mõned puudad tindikala tuleb üles osta, siis peawad ministriumil ka summad olema, mis oma ulatuse poolest suured ei ole, mis aga teinekord hädasti tarwilikud on.

Edasi on küsimus üles seatud, meie piiritustööstuse alal, kas see üldse tarwilik on ja kas põllumajandus ei saaks ilma sarnase tööstuseta läbi. Muidugi wõiksime palju suuremaid ümberkorraldusi põllumajanduse alal kawatseda eriti ideede pärast, kuid ma arwan, et piiritustööstus on suureks toeks meie põllumajandusele, tema organiseerimiseks on suured summad ära kulutatud ja nüüd ühekorraga neid warandusi seisma jätta oleks riigile suureks kahjuks. (Wahelhüüe M. Martna, sd. poolt.) 270 piiritusewabrikut ühes kõigi nende ehitustega teewad suure summa wälja, mis sadade miljoniteni ulatab. Muidugi, kunni meil piirituse tarwitamine joogi näol on, ei wõi sellest üldsegi juttu olla, aga kuigi see peaks kaduma, ka siis tõuseb küsimus üles, kas meil wõimalik ei ole piiritust teisteks otstarbeteks produtseerida.

Edasi on puudutatud maaparanduse küsimusi. Mina pean tähendama, et riik on järjest katsunud summasid sel alal kulutada, eriti riiklikka maaparandustöid tehes ja nende tööde korraldust tahab ministrium juhtida kooskõlas maakonna omawalitsustega. Kui wastawad soowiawaldused sisse tulewad, siis saadetakse nad maakondadele, et omawalitsused wõiksid seisukohta wõtta tööde järjekorra üle. (M. Martna, sd.: Ainult siis, kui soowiawaldused tulewad?)... Loomulik on, et need isikud, kes asjale kõigelahemal, need tarwidust kõigerutem ära tunnewad.

Eriti on toonitatud Saaremaad, et seal palju maaparandustöid tegemata on. Selle wastu ei saa waielda, aga kui meie mõtleksime ainult Saaremaa peale, siis oleksid warsti teised maakonnad ärewil, et nende juures midagi ette ei wõeta. (Wahelhüüded. M. Martna, sd.: Kui Saaremaal tehakse, siis tulewad ka teised nõudmisega!) Ei saa ühe maakonna peale terwet jõudu wõi suuremat osa maaparan-

duse kapitaalist ära kulutada, olgugi et seal see töö suure tähtsusega on, sest samuti räägiwad ka Läänemaa mehed, et nende rabad ka samuti kuiwatamist nõuawad ja sama õigusega ka kõik teised. Muidugi, kui meil wõimalik oleks üle riigi mitmekordseid summasid sel alal kulutada —, siis iga maakond enam saaks, aga et meil vähem summasid jagada on, siis tuleb muidugi igal maakonnal vähemaga leppida. Sellega kooskõlas wõiks puudutada küsimust, mis eriti rkl. Martna ette tõi, nimelt, kas on mõnesuguseid wäljawaateid selle uue maa juurdemuretsemiseks ja sinna inimeste koloniseerimise alal. Siin peab ütlemä, et sarnane koloniseerimine kergem näib olewat metsamaadel, sest seal on soowijaid õige rohkesti. Eriti arwesse wõttes neid kitsendusi, mis ministriumile on maaseaduse wastawa paragrahwi kaudu tehtud, on ministriumil wõimalik olnud nendele soowidele teatud määral wastu panna. Juhtumistel, kus eriti metsarikad kohad on, nagu Pärnumaal, on ministrium suuremaid maa-alasid koloniseerimise otstarbel wälja andnud ja wõib ka wälja anda, ilma et see meie metsamajapidamisele hädaohtlikuks wõiks saada. Kuiwatatud on soid Laikülas, Läänemaal ja Raasikul, Harjumaal, mis lähemal ajal wäljaandmisele tulewad. Kuid kuidas sinna asumine edeneb, seda on raske ette öelda. Igatahes, minule paistab, et soode peale asumine märksa raskem on, kui metsamaadele asumine.

Härra Schilling kriipsutas eriti alla, et meil maareformiga häwineb wana kultuur ja selle asemel astub midagi, mille tulewik täiesti teadmata ja tume. On õige, et ei saa kõike ette öelda, missugused on maareformi tagajärjed, kuid need esimesed andmed, mis sellel alal käepärast on, lasewad oletada, et see tulewik nähtawasti nii väga tume ei ole. Kui härra Schilling eriti alla kriipsutas, kui ma ei eksi, et karjad ja mõisahooned häwinewad, siis pean tähendama, et nendes mõisates, mis wälja antud, sugugi karja vähem ei ole, waid just ümberpöördult. Et aga mõisahooned häwinewad, see on minu arwates loomulik. — Ja kui eile, nagu ma mäletan, wist härra Kärner alla kriipsutas, et nende hoonete kordaseadmise eest peaks riik hoolitsema, siis arwan, et seal, kus me suurmaapidamised häwitanud oleme ja asemele wäikesed maapidajad asunud, ei peaks enam ministrium endiste suur-

maapidamiste hoonete korrashoidmise eest hoolitsema. Neid tuleb, võib olla, rutem liikwideerida, kuid asemele peavad tekkima uued väiketalu hooned, mis laiali on pillatud üle terve mõisa.

Edasi kriipsutas härra Schilling alla, et suur olla ametsoitude arv, mis eriti põllutöoministeriumis mittesoovitava nähtusena esineb. Tema rehkendas välja, et iga päew umbes 100 inimese ümber sõidab. Selgituseks nimetaksin mina ainult üht liiki ametnikka, need on maamõõtjad. 80 nendest on see mitteinuväärt ülesanne, päewast päewa ümber rännata. Keegi ei saaks wist wastu waidlema hakata, et maamõõtjad peaksid Tallinnas istuma ja siin ilusaid plaane ainult joonistama. Teatawasti on see üks kategooria inimesi, kes peawad maad mööda rändama, välja arwatud lühikene talwine aeg, mida on äärmuseni piiratud töörohkuse tõttu. Kui aga rkl. Schilling arwab, et ametnikud, eriti maamõõtjad, kõrgete päewarahade tagajärjel liiga palju teeniwad, siis wõin tähendada, et wäga raske on nende „kõrgete päewarahade“ peale inimesi leida, sest ei käesolewa, ei ka eelmise aasta jooksul ei ole läinud korda koosseisudes ettenähtud määral maamõõtjaid ametisse wõtta. Wajadus maamõõtjate järele on suur, ja kui Petserimaa esitajad nõudsid, et eriti Petserimaa jaoks maamõõtjate arwu suurendada, siis mina olen nendega täiesti ühel arwamisel aga ainult selle tingimisega, kui meil võimalik oleks üldse tuntawalt maamõõtjate arwu suurendada. Aga kui meie oleme 15—20, peaaegu $\frac{1}{4}$ maamõõtjatest Petserimaa jaoks kinni pannud, siis ei saa ometi nõuda, et weel suuremal määral teistes maakondades töötawate maamõõtjate arwu vähendada wõidakse. Meil wõidakse arwamisel olla, et maareform läbi on, aga maamõõtjate töö ei ole kaugeltki mitte läbi. Ja kui meie ministeriumis käesolewa aasta töökawa kokku seadma hakkasime, siis nägime, et see töö, mis meie tahaksime tingimata ära teha tulewal aastal, see töö tikub üle nende maamõõtjate peade kaswama, kes meil käsutada on.

Eriti Riigikogu liiget Martna't huwitab küsimus, kui palju meil mõisatöölisi on maaga warustatud. Minul on ühel teisel juhtumisel võimalus olnud nende andmetega Riigikogu tutvustada. Aga sel korral ei olnud 1923 a. andmeid seal juures, nii et ka 1923 a. andmed juurde arwatuna, on mõisatöölisi maaga põliselt

warustatud 2.170 krundiga ja ajutiselt — 2.364 krundiga. Kui arwesse wõtta, et ajutiste kohtade peal mõisatöölisi 2—3—4 perekonda ühe krundi peal on ja ka põliste hulgast mitte igauks ei ole ühe krundi peal, waid seal on ka tihti kaks perekonda, siis võib öelda, et ümmarguselt kunni 10.000 tööliste perekonda maaga warustatud on. Käesolewal aastal väljaantawates mõisates on võimalik kõiki maasoowijaid maaga rahuldada ja teistes mõisates wabanewate kruntide arwel suurendada warem maaga rahuldatud tööliste maanormi wõi ka maast ilmajäänud töölisi osalt maaga rahuldada, muidugi on see kergem põhjapoolsetes maakondades ja keskmaakondades, kuna lõuna Eesti maakondades, eriti ka Tartumaal, wähe mõisaid väljaandmisele läheb, kuna maasoowijate arv selles maakonnas wõrdlemisi suur on.

Edasi tõstis rkl. härra Martna küsimuse üles, kuipalju on meil üldse krunte välja antud ja kellele on seda maad antud. Krunte on kunni 1923 a. planeeritud ja välja antud umbes 20.000. (M. Martna, sd.: Läänud sügiseni?) Läänud kewadeni. Kewadel antakse ikka välja. (M. Martna, sd.: Niietsügiseni see arv ei suurene.) Käesolewal kewadel juba suureneb. Selle aasta arv ei ole arwesse wõetud. Nende peal on 21—22.000 maasaajat. Kui nüüd planeeritud kruntide hulka ka teatawad renditalud juurde arwata, raske on öelda just missugune arv, aga kuna renditalude üldine arv on 23.000 ja kui arwesse wõtta, et nendest renditaludest mitte wäga suur protsent korraldatud ei ole, siis võib umbkaudu arwata, et renditaludest korraldamata on 20.000 majapidamist, peale selle weel tööliste krundid, nende kruntide arv suureneb selle järele, kui nende ühiskrundid ära planeeritakse üksikuteks kruntideks. Siis ühest krundist tekiwad 2—3 wõi 4 krunti. Samuti käesolewal aastal tuleb väljaandmisele 2½ tuhat suuremat ja vähemat krunti. Seda arwesse wõttes, wõiks umbes 50.000 krundist rääkida, mis tekiwad wõõrandatud mõisate pinnal.

Kellele maa antud, selle kohta on üleskirjutus tehtud 1920—1921 aastani, mis lähemal ajal ilmub. Selle kohta aga üksikasjalisi andmeid mina praegu ette tuua kahjuks ei saa. Edasi puudutas Riigikogu liige Martna küsimust, et õieti maaharijate kätte maa mingu. Seda mõtet maaseaduse mõttekohaselt on teosta-

nud ka omawalitsused. Ministeeriumi määramisel on ainult 630 isikut maad saanud. Kui aga nüüd arwesse wõtta seda, et maasaamine seotud oli teatawate sõjaliste teenetega, siis wõis ju ühel kui teisel juhtumisel ette tulla, et maa peale eesõigustega isik sattus, kellel wõib olla nii palju kogemusi ei olnud põlluharimises, kui tema naabril, kes ilma jäi. See nähtus on teatawal määral ilmsiks tulnud, olgugi, et teinekord rentimise teel ei ole seda maad edasi antud, waid seda nõndanimetatud wolinikkude kaudu peetakse, mis aga sisuliselt seesama edasirentimine on. Et selle wastu wõidelda ja maad juhtida nende kätte, kes teda tõsiselt hariwad, ongi walitsuse poolt wastaw määrus wastu wõetud, mis wõimaldab maatarwitamist edasi anda põllutöoministeeriumi nõusolekul isikutele, kes maaseaduse põhjal on õigustatud maad saama ja kes seda tõsiselt harida oskavad ja tahawad. (M. Martna, sd.: Kes sel puhul eeltingimised ära määrab?) Tingimiste üle lepiwad sarnased maa edasiandja ja rentija omawahel ise kokku, kuna riik muidugi oma wahekorrad uue maapidajaga üldisel alusel korraldab.

Siis tähendas rkl. härra Martna, et mõnes mõisas, Kumna mõis toodi eriti ette, mis asub Keila ligidal, et seal olla maad saanud loomaarst, ringkonnawalitseja ja weel üks ohwitser. Peab ütleva, et loomaarst ja ringkonnawalitseja tarwitawad oma palgamaad piiratud arwul, mitte normaaltalu suuruses, kuna ohwitser, kui eesõigustega sõjawäelane on saanud normaaltalu kasutada. Kuid minu arwates, kui üldse ametnikkudele maandmisest juttu wõib olla piiratud arwul, ja kui siia kõrwu seada seda, et meil eriti on alla kriipsutatud, et maal elawad käsitöölised maaga peab warustatama, siis ei saa mina nüüd suurt wahet teha intelligent inimese wahel, olgu ta nüüd loomaarst wõi inimesearst jne., ja käsitöölise wahel, sest nii üks kui teine wõiwad kõrwaltööharuna suure eduga wäikest põldu pidada. (M. Martna, sd.: Pooleteraabil!) Pooleterameest wõib pidada niisama hästi käsitöölise kui ka intelligent inimene, aga ka neid intelligent inimesi on väga palju, kes suurt huwi tunnawad põllupidamise wastu ja kes oma wiimast waba aega selleks ära tarwitawad, et isiklikult maad harida.

Siis on maakorralduse alal weel eriti personaali küsimust puudutatud ja

küsimus nii üles seatud, et kas ei tuleks riigimaadeülemaid kaotama hakata. Mina arwan, et meil maareform ei ole kaugeltki nii lõpule wiidud, et wõiks seda personaali, mille kaudu nii maareformi, kui ka laialist maa wäljajagamist, maa edasiandmist teostatakse, ära kaotada. Ringkonnawalitsejal on õige palju tööd, ja kui siin räägiti, et on sarnaseid ringkonnawalitsejaid, kes arwawad, et asjaajajaid neil tarwis ei ole, siis mina neid küll ei tunne. Ei ole waja ette lugeda kõiki neid töid, kõiki neid üksikuid ringkonnawalitseja ülesandeid, see wõtaks väga palju aega, aga kui teie ainult arwesse wõtate kõik need rewisjonid, kõik need komisjonid, millest ringkonnawalitseja peab osa wõtma, siis on see igatahes määratu töö. Ühe ringkonnawalitseja piirkonda satub 600—700 rendiüksust, mida tema otsekohe walitsemata peab ja järelwalwet teostama, nii et ühel isikul siin õige palju tööd on. Teiseks, kui meie wõtame riigimaadeülema, siis kui teie heaks arwate, kas kewadisel ajal, wõi ka muul puhul tema kantseleisse sisse astuda, siis näete, et seal õige palju tegemist on. Peale selle, kui see instants ära kaoks, siis rändaksid need isikud, kes maakonnas oma asjad nüüd ära õiendawad, kõik Tallinna, ja kui praegu juba siin, eriti elawamatel aegadel, põllutöoministeerium kubiseb inimestest, siis, kui need waheinstantsid ära kaotatakse, tuleks Tallinna küll wist laada wiisi rahwast kokku.

Neid komisjone, millest riigimaadeülem osa wõtab, on maakondades väga palju, ja meie järješt katsunud keskwalitsuse ülesandeid ära weeretada just maakonnaasutuste peale, et asjaajamist kiirendada ja seda inimestele lähemale wiia. Ma nimetan ainult ühte — see on hoonete ja metsa omakstunnistamise aktide kinnitamine. Siis oli sarnane ümberkorraldus eriti just tarwilik, sest ministeeriumi oli umbes 4000 akti kokku kuhjanud, mis kinnitamist wajawad ja millest ainult umbes 1000 kinnitatud oli; maakondadest oli weel kunni 10.000 akti lisaks tulemas. Kui keskwalitsus kõike seda oleks pidanud kinnitama, siis on arusaadaw, et asjasthuwitatud inimesed mitte ainult üks wõi kaks aastat ootama peawad, waid palju rohkem, enne kui järg nende aktideni jõuab. Aga peale nende on riigimaadeülematel weel teisi akte tarwis kinnitada ja läbi waadata, see kõik paneb riigimaadeülemale suured

ülesanded peale. Minu arwates ei wõi käesolewal ega ka tulewal aastal nende ametnikkude ärakaotamisest juttugi olla. (M. Martna, sd.: Kokku peab t õ m b a m a.) Jah, kokku tõmbama peab, kuid igal asjal on oma mõõt. Mina tulen eriti ühe asjaolu juurde tagasi, millest meil siin juttu on olnud. See on soowiawaldus, mille puhul mina eile sõna wõtsin ja täna ka weel paar sõna tähendada tahaksin. Kui rkl. härra Gustawson leidis, et see asjade mitteläbiwaatamine ja lepingute mittekinnitamine maakorralduse peawalitsuses ainult sellest oleneb, et peawalitsuse juhataja ei ole suutnud töid organiseerida, siis ei ole see täiesti mitte nõnda. Minul, Riigikogu liikmena tuli eelarwe-kommisjonis 1921 a. tähelepanu juhtida selle peale, kas on otstarbekohane niisugust koosseisude kokkutõmbamist ette wõtta, mis sel korral läbi wiidi. Sel korral, kokkutõmbamise õhinal, kaotati osakonnad ära ja wiidi ametnikud otseteed peawalitsuse juhataja alla, kes pidi oma kahe wõi kolme abiga kõik ära tegema. Aga see kokkutõmbamine iseenesest on praegu wäärnähtusi ilmsiks toonud, sest teataw hulk tööd jäi selle tagajärjel tegemata. Olemasolewad inimesed füüsiliselt ei suutnud juba seda materjali ära seedida, mis maareform neile kokku tõi. Täna seisame selle ees, kus öeldakse, et siin rendid on jäänud sisse nõudmata, lepingud läbiwaatamata, mis kõik on tulnud isikute kuritahtlusest. Mina ei leia nende isikute teos, vähemalt nende andmete alusel, millest jutt on olnud, selle nelja mõisa rewideerimise andmetest mitte, et oleks kuritahtlikult toimetatud ja et neid tuleks wastutusele wõtta. Mille puhul mina kord siin rääkisin ja mille puhul ka mina täna räägin, see on soowiawaldus nr. 37 teise poole wastu, mis Riigikogule on esitatud. Et maakorralduse peawalitsuses töö järele jäänud on, et siin ei ole suudetud kõik ära teha, selle wastu ma ei waidle, selle wastu ei ole ka waideldud, selle wastu ei ole waidelnud ka peawalitsuse juhataja, sest ma olen waadanud neid motiive, kus koosseisude suurendamist on nõutud. Kui siin ühel wõi teisel alal on tööjõudu juurde nõutud, kui siin wastawate ettepanekute, rendilepingute kinnitamise asjus on Wabariigi Walitsusele esinetud, — kaugelt enne kontrollametnikkude rewideerimas käimist, siis on peawalitsuse juhataja alati ja otsekohe alla kriipsutanud, et on jäänud töö järele, seda tööd

on tarwis kiiresti järele teha, et asjata etteheiteid ei tehtaks. Sellepärast arwan ka mina, et iga wähenamine ei ole alati otstarbekohane.

Edasi tahaksin lühidalt peatada weel meie metsamajanduse juures. Meie metsamajanduse juures tõi rkl. härra Schilling ette, et waremalt mõisa metsad on hoitud, seal on korrapäraselt raiutud, aga siiski on puhas tulu olnud umbes 1 miljon praegust Eesti marka. Metsahinnad on praegu kõrged, metsa laastatakse, aga siiski ulatab brutto tulu waewalt 600 miljonini. Kui meie neid wäiteid wähe analüüserime, siis on ometi selge, et nendes wäidetes suur wastolu peitub. Kui siin härra Schilling tõendab, et mõisa metsamajapidamistest wäga palju sisse tuli, sellejuures aga metsahinnad odawad olid, siis pean ma ühte järeldama, et siis waremalt wäga palju pidi raiutama, kust see raha siis muidu sisse tuli, pidi ikkagi midagi müüa olema.

Kui meie praegu riigimetsi wõrdleme endiste mõisa metsadega, siis näeme, et praegune riigimetsa pind on tublisti suurem, kui endine mõisa metsa pind. Kui nüüd sisse vähem tuleb, selle peale waatamata, et metsa hind kõrgem on, siis on selgeks tundemärgiks, et praegu, wõrrelde endisega, palju vähem raiutakse. Minul on ka teatud kaudsed tõendused selleks, et mõisate mets ei olnud mitte nii hästi kultiveeritud ja eksploateeritud, kui meil armastatakse ikka rääkida. Endistes Wene riigi metsades meie maal ulatab keskmine puumassi hulk tiinu peale 40 kantsüllani. (Sõjaminister O. Amberg: Liiga suur!) See on aga ainult riigimetsade kohta, härra sõjaminister. Vähemalt nii on meie metsateadlased endiste Wene riigi metsade kohta meie maal wälja arwanud. Kui keskmine terve riigimetsade kohta — nende hulgas ka endised mõisa metsad — ja arwesse wõttes etteheiteid, mis meile on tehtud, et meie kõigeparemad metsad maha raiume — kui keskmine raiutud tiinu puumass ulatab ainult 23,5 kuubiksüllla peale, siis räägib see ühelt poolt, missuguseid metsi meil raiutakse, ja millistena nende hulgas esinewad endised mõisnikkude metsad. Kui niisuguse arwu saame kõigi riigistatud metsade pealt, siis igatahes on ta mõisa metsades tuntawalt vähem. Endiste mõisapidajate hulgas oli ju üksikuid wäga häid metsapidajaid, aga teised laastasid seda enam omi metsi. Jah, meil armastatakse üldist

pilti sagedasti otsustada üksikute väljawõtete järele. Peasüsteem endistes mõisa metsades oli see, et kõik paremad puud ära raiuti, mets jäi küll järele, aga kui seda metsa puumassi kuubikute peale hinnata, siis näete, et seal mitte midagi järele ei ole jäänud.

Edasi! Siin toonitati ka mitmelt poolt, et on üks asjatundja leidunud, kes väga wääriliselt meie metsapoliitikat wõib hinnata, ja kes on leidnud, et siin kõik mäda on, mis on tehtud. Ma mäletan ka seda „Waba Maa“ artiklit, kus see asjatundja oma arwamist oli ajakirjanikule väljendanud. Üks peawäide oli see, et meil kõik raielangid koondatakse raudtee ümbrusesse ja raudtee ligidusse. Wõib olla, kui seda oleks räägitud aastate 1918, 1919, 1920 kohta, kui sõda peeti, siis ei olnud aega igakord metsa kasutusplaani uurida, siis toimetati tõesti nii, kuidas „asjatundja“ räägib. Aga kui sedasama korutab „asjatundja“ 1921, 1922, 1923 ja 1924 aasta kohta, siis pean ütleva, et see täiesti aluseta on. Sest raienormide väljaarwamine ei sünni mitte enam iga isiku hea tahtmise järele, waid igas metsandikus on oma plaan, oma kawa, kus on ära märgitud raielangid 10 aasta jooksul, see on muidugi korraldatud metsades, natukene alla 25% on metsa korraldamata: nendes metsades ei ole see süsteem nii järjekindlalt läbi wiidud, kuid seal toimetatakse ikka analoogiliselt esimestele. Ja et näha nüüd, et siin ka tõesti nii toimetatakse, et mitte ainult raielanke raudtee äärest ei aeta, waid sealt, kust kord ja kohus seda tõendab, eriti ka rkl. härra Juhkam ise, olgugi et ta sellega oma esimese wälte ümber lükkab, kui ta ette toob, et ka sealt raiutakse, kus metsamaterjal mitte hästi kättesaadaw ei ole. Toodi ette siin Oonurme metsasid, kus raiutud mets tarwilikul määral turgu ei leia. Minule seletab ametkonna juhataja, et seal raiutud metsas tuhat kuubikut küttekomiteelt päritud puud on, ja ülejäänud puud mitte nende hulka ei kuulu, mis pehkiwad. Nimetatud puud loodetakse sel aastal kõik ära kasutada ja ära müüa wõiwat. (M. Juhkam, tõer.: Aga metsapind alaneb igal pool, kuhu aga waatad.) Ma arwan, meil selle metsapinna alane mist otsustatakse nende raiesmikkude järele, mis ühel wõi teisel kohal tekkinud. Warem ei tekkinud neid raiesmikka, sest siis wõeti kõik, mis wähe jämedam oli, välja, aga mets jäi alles. Kuid sar-

nast metsamajandamist ei tule ometi praegusel ajal keegi soovitama.

Härra Juhkam tõi siin korra veel ette, et ei peaks mitte neid wäiksemaid puud, mis metsa all kaswawad, ühes suure metsaga maha raiuma. Meie metsateadlased aga ütlevad, et see peab maha raiutama, sest kuigi need puud pealiskaudselt waadates teatawa noorepuu ilme annawad, siis sagedasti ei ole need puud mitte noored, waid nende iga wõib kaunis wana olla, aga nad on teistest warju jäetud, on kaswu pooltest nõrgaks ja kiduraks jäänud. (M. Juhkam, tõer.: Ka wõsud raiutakse maha!) Mina ei tea, missugustest wõsudest teil jutt on. Selle üle on raske siin waielda, seda wõiks ainult kohapeal teha.

Siis, kui eriti just härra Roosenwald'i wõtta, kes esineb metsa asjatundjana, siis peab ütleva, et tal meie andmete järele metsaasjanduses mitte väga palju kogemusi ei ole, wõib olla on tal neid kogemusi metsa mahawõtmises. Aga neid metsa mahawõtjaid on meil nii palju, ja kui neid meie metsaasjandustundjaks kutsuda, siis oleks meie wist küll halbade eriteadlastega koos. Ja tõesti, kui öeldakse, et kui meie mets saaks rahulikult 100 aastat kaswada, mis meil siis wiga oleks, aga siin eriti härra Roosenwald murrab wist lahtisi uksi, sest meie metsaplaan on nii kokku seatud, et enne 100-at aastat okaspuumetsas tagasi raiuda ei jõuta, kus tänawuaastal raiutakse. Mõnes kohas on tõesti 80-ne aastased raieringid, aga selle asemel on teises kohas jälle 120-ne aastased raieringid okaspuumetsas. Lehtpuumetsas 50—60-ne aastane raiering on küllaldane selle jaoks, et mets, mis maha raiutakse, selle waheaja kestel täies wanaduses uuendatakse. Edasi on meil ka arwamine, et metsaistutamine, noorendamine ja uuendamine tarwilikult ei edene. Pean tähendama, et tõesti pärast 1914 a., arwesse wõttes ka sõja-aega, on metsa enam maha raiutud, kui seda uuendada oleks wõidud. On tekkinud umbes 44.000 tiinu suurune lagendik. Seda lagendikku on järele uuritud, millest selgus, et suur osa sellest lagendikust ei waja kunstlikku seemendamist. Metsade peawalitsuse andmete põhjal on ainult 11.000 tiinu, mis kunstlikku seemendamist tarwitab ja siin ei aita muu abinõu, kui peab kunstlikult küllima, nii kui seda ette toodi ka Kolga metsade kohta. Kuid asjata oleks see oletus, et kõik selle metsapinna, mis meie maha

raiume, peaksime jälle uuesti seemendamata. Ka neid maid waadeldes, kus metsamajapidamine väga intensiivne, näeme, et seda seal ei tehta. Eriti tutwunedes Rootsi andmetega, leiame, et seal lõunapoolses osas seemendatakse küll kunni 80%, aga põhjapool ainult kunni 10%, muidu on loomulik seemendamine. See käib muidugi okaspuumetsade kohta, lehtpuumetsades läheb seemendamine loomulikult teel. Kui meie oma raienormi aasta kohta hindame 5000 tiinu peale okaspuumetsas, siis wõib seemendamisest juttu olla maa-alal, mis ainult teatawa protsendi sellest 5000 tiinust välja teeb. Meie andmete järele oleks see protsent umbes 30, mis seemendada tuleks, kuna 70% seemendamist juba loomulikult teel kätte saadakse. Arwesse wõttes meie kultuurtoide, mis järgmiselt on kujunenud: 1920 a. on kultiveeritud metsa nimelt 25 tiinu, 1921 a. — 1.200, 1922 a. — 2.850 ja 1923 a. — 4.400 tiinu, wõib öelda, et meie selles asjas edasi läinud oleme. Ja kui meie weel suudaksime karja raiestikudest ära hoida, siis oleks edu seda suurem, kuid seal on kindlasti metsametnikud kohalikkude elanikkudega wastolus, kes ütlewad, et waadake, kui ilus hein seal kaswab ja miks siis sinna loomi mitte lasta. (A. Kütt, as.: Need on metsametnikkude oma karjad.) On ka oma karja, kuid wist ikkagi rohkem teiste oma. Kui seda arwesse wõtta, et meie wist enam weel, kui 5000 tiinu seemendada wõime, siis on wõimalus iga aasta 3000 wõrra ja enam endisi raiestikka, mis lagendikud on, täis küllida. Kuna neid lagendikka, kus lootust ei ole loomuliku seemendamise peale, ainult 11 tuhat tiinu on, wõib loota, et meie 3—4 aasta pärast kindlasti neist lagendikkudest wabad oleme.

Wäga suur tähtsus meie metsamajapidamises on ka kraawitamisel. Meil on hulk wanu kraawe, mis puhastada tahawad, sest 1914 a. peale ei ole siin midagi ära tehtud. Selge on, et sel alal ka ühe aastaga kõike ära teha ei suudeta. Kui aga wäärilisi krediite on wõimalik lubada, siis on loota, et ka kraawitamise alal on 3—4 aastaga wõimalik wanad kraawid ära puhastada ja ka uusi juurde teha.

Eriti on weel peatatud metsade peawalitsuse koosseisude juures ja rkl. härra Jõeäär tõi ette, et kui ümberkorraldusi tahetakse ette wõtta, tehtagu seda ole-

masolewate ametnikkude arwu piirides, kuid meil sammutawat teist teed ning suurendatakse. Mina pean tähendama, et kuigi siin üks uus osakond on asutatud, on siiski metsade peawalitsuse ametnikkude arw 47 wõrra kahanenud. See tähendab sedasama põhimõtet, mida härra Jõeäär tunnistas. Siin ei ole mitte suurendamisega, waid ümberkorraldamisega tegemist. Kui jutt oli sellest, et walitsus on nõudnud 10 miljonit metsametnikkude palkadeks juurde... (O. Gustawson, is.: See uus osakond toob terve rea inimesi juurde.) ...Meie ei saa ju wõtta metsade peawalitsust ühe osakonna piirides, waid peame wõtma kogu aparadi piirides. Kui ümberpaigutamisesest jutt on, siis terve selle aparadi piirides, aga mitte ühe wõi teise osakonna piirides ja meil on vähendatud metsade peawalitsuse koosseisu 47 ametniku wõrra. (O. Gustawson, is.: Need on 47 metsawahti.) Kui aparat ümber luuakse, siis wiiakse wahest ametnikka keskkohtheadest maakondadesse ja teinekord on ka tarwilik ümberpaigutamine maakondadest keskkohtheadesse. Ei saa mitte wõtta, et keskkohht olgu puutumata terwik ning lõpuks ka iga ametkond. Kui meie ühest kohast vähendame, on jälle tarwis teise kohta juurde wõtta. See summa, Mk. 10.000.000, mis walitsus nõudis palkade alal juurde, ei ole tekkinud mitte sellest, et ametnikkude arw tuntawalt kaswanud oleks, ei tekkinud ka see tarwidus kõnealla wõetud uue osakonna loomisest, mis läheb maksma vähem kui 500.000 mk. See 10 miljonit, mis tarwis oli, on tingitud metsawahtide palga tõstmisest. Praegune metsawahtide keskmine palk on, kui ma ei eksi, 1.860 mk. kuus, kuna see aga enne oli 1.400 mk. See on vähem, kui palgaseadus keskmiselt ette näeb. Wastaw parandus kiideti Riigikogu poolt läinud aasta lõpul heaks ning wastawa lisaelarwega tõsteti metsawahtide palganormid palgaseaduse kõrguseni. Käesolewa aasta eelarwe oli aga enne kokku seatud, kui lisaelarwe wastu wõeti, nii et walitsusel tuli siin täiendawalt käesolewa aasta kohta sama parandus sisse wiia, mis läinud aasta kohta wastu wõeti, nii et siin ei olnud mitte tegemist lauitamise poliitikaga, waid palkade kokkukõllasse wiimisega.

Mis eriti aga puutub uude osakonda, siis ka rkl. Gustawson ei salga, et metsade peawalitsuse töö nii rohke on, et

seal tarwis oleks ametnikka juurde wõtta. Aga waidlus keerleb ainult selle juures, kas meie wõime ülesandeid lahutada, ühelt poolt ülesanded metsakultuurilised, nagu metsakraawitamine, metsaistutamine, metsakaitse ja teised analoogilised, ja teiselt poolt metsaga kauplemine, metsaäri. Minu arwates on need sarnased ülesanded, mis tahawad, et nad üksteisest lahus oleksid ja igalühel oma iseisew juht oleks. Aga teiselt poolt toonitatakse, ei ole tarwis: metsaäri ja metsakultuur sündiwat kõik ühte patta. Mina arwan, et kui tahetakse otstarbekohaselt metsade peawalitsust organiseerida, siis peab see uus osakond lubatama awada.

Edasi on maakonna metsaülemate pärast tuntawalt waieldud. On ettepanek tehtud koguni 1. maist maha kustutada. (W a h e l h ü ü e: 1. juunist.) Wõi 1. juunist. Mina ei ole sugugi selle wastu ja wõin ka omalt poolt tunnistada, et siin teatawaid ümberkorraldusi aja jooksul wõimalik teha on. Kuid läheme natuke tagasi ajajärku, kus maakonna metsaülemate instituut tekkis, see on maa-reformi algul. Kui sel korral, kus metsasajandust juhtima tuli hakata wõõraste ametnikkude abil, kui siis sadat-kümnet metsaülemat instrueerima oleks hakanud otse peawalitsus, siis oleks see wäga raskeks wõinud minna, selle ärahoidmiseks tekkiski loomulikult maakonna metsaülemate instituut. Nii tuli peawalitsusel instrueerida otseteed 10 või 11 isikut, kes oma korda alluwaid instrueerisid. Ja ma arwan, et ainult selle süsteemi juures on wõimalik olnud edukalt metsawalitsemise aparati luua. Muidugi, mida enam metskonna metsaülemad oma ametis wilunud, seda julgemalt wõime kõiki neid majanduslikka aruandeid edasi saata metskonna metsaülemalt otse metsade peawalitsusele. Kuid, et sellesse asjasse süweneda, oli siiski tarwis aastaid ja neid aastaid on õige palju mööda läinud. Kui esimesi aastaid, 20—21 aastat, wõrdleks praeguse aja ja korraga ja kui oleks algusest peale kõik aruanded ilma eelläbiwaatamiseta kokku jooksnud peawalitsusesse, siis oleks minu arwates siin kindlasti ummistus tekkinud ja wõib olla oleks täna jälle sellest räägitud, et üht või teist ametnikku kriminaalselt wastutusele wõtta, et tema ei ole seda või teist tööd mitte korralikult ära teinud. Selle järele aga, kui kohalikud metskonna metsaülemad seda tööd

on harjunud iseseiswalt tegema, langeb muidugi majandusaruannete kontroleerimine maakonna metsaülemate pealt ära, ja maakonna metsaülemate funktsioonid kujunewad loomulikult rewidenti funktsioonideks wälja, kes rändab metskonnast metskonda, et rewisjoni siin ja seal korraldada. Kui siin ette toodi, et maakonna metsaülem ise wõiks rewideerida ja keda tema rewideerib, iseenast, sest tema on oma metskonnas kõige asja korraldaja ja on wastutaja, ja kui teda siin ennast rewideerima pannakse, siis ei ole asjal ometi mõtet. Kui meie wõtame teised maad, näiteks Saksamaa, kus iga kuue metskonna kohta 1 rewident on, kui meie selle süsteemi juurde läheksime, siis oleks iga maakonna kohta 2 rewidenti. Waatame ka lätlasi, kes arwasid, et nemad ainult keskwalitsuse rewidentidega läbi saawad. Aga mina kuulen, et lätlased on ümber mõelnud, on nüüd 18 rewidenti jälle ametisse kutsunud ja ei ole neid mitte Riiga istuma pannud, et nad sealt oma wäliswiisi teeksid, waid neid on kohapeale käsutatud. Minu arwates rewident kohapealt wõib palju produktiivsemalt töötada, sest kui üks rewident maakonnas istub, maakonnawalitsusega ja teiste asutustega ühenduses on, seal tema kõrwu kõik halwad ja kurjad jutud ikka ennem ulatawad, kui ühe rewidenti kõrwu, kes wõib olla Tallinnas Toompeal istub ja siit oma wäljasõite üle terve maa ette wõtab. Ja kui arwata, et sarnane keskwalitsuse rewidentide personaal õieti odaw oleks, siis on see lausa eksitus. Kui suurtest sõidukuludest warem juttu on tehtud, siis igatahes need sõidukulud wäga suureks minna wõiwad. Mina arwan, et maakondade metsaülemad ümber kujundada tulewad ja neile teised funktsioonid anda. See on ka loomulik, sellejärele, kuidas meie metsawalitsemise aparati järjest oma tööga täieneb ja harjub. Soowiawalduse wastu, mida eelarwe-kommisjon on esitanud, mul midagi ei ole ja tahan heatahtlikult seda soowiawaldust täita. Aga kui mulle öeldakse, et maakonna metsaülemate personaal jaanipäewaks laiali ajada, siis see mitte otstarbekohane ei saa olla. Kui härra Gustawson ette tõi, et metsametnikkude kongressil on seda küsimust arutatud, et maakonna metsaülemate instituut ülearune olla, pean ütleva, et kirjalikult sama ühing minule teist on teatanud. Minu isikliku järelepärimise peale teatab Eesti metsateenijate ühingu kesk-

juhatus, et ei eelmistel, ega ka neljandal üleriiklikul kongressil, Tallinnas 9. ja 10. septembril 1923 a. maakonna metsaülemate instituudi ärakaotamise küsimust üles tõstetud ega protokolleeritud ei ole. Nii siis, need andmed, mis härra Gustawson ette tõi, ei paista mulle siiski tõsioludega kooskõlas olevat. (O. Gustawson; is.: Ega maakondade metsaülemad ei taha muidugi ennast likvideerida.) Mis maakondade metsaülemate likvideerimisesse puutub, siis nende jaoks leidub igatahes väärilisi kohte ja praegune metsaülemate positsioon ei ole nii ihaldusvääriline, ning sagedasti on juhtumisi, kus maakondade metsaülemad paluvad ennast ümber paigutada metskonna metsaülemaks. Siis on ka mööda minnes puudutatud, eriti omal ajal „Päewalehe“ poolt kuumaks kõetud naroowataguste metsade küsimus. Kui ajakirjandust lugeda, wõis arwata, et seal määratu suured kuritegewused maad on wõtnud, nii et seal kindlat uurimist ja rewisjoni tarwis on. Minul isiklikult oli ka wõimalik üks päew selleks pühendada, et olgugi pealiskaudselt, tutvuneda selle olukorraga. Kuid ma ei tahaks nende isiklikkude muljete peale põhjendada, olgugi et nad samad olid, mida pikemad uurimismaterjaalid ette kandsid. Siin selgus, et see kuritegewus piirdus nende andmetega, mis metsade peawalitsusel selgitatud olid. Ka kriminaalpolitsei ja prokuröör, kes seal uurimisi korda saatsid, on sarnase lõpukokkuwõtte teinud, et siin ametnikkudest kedagi wastutusele wõtta ei tule. Kuid wastutusele tuleb wõtta Burowi metsandiku omanikud, kes on üleraiumisi korda saatnud, sellega ka metsaseadusi rikkunud. See oli aga peawalitsusel selge enne neid pikki juurdlusi ja uurimisi.

Lõpuks weel loomade ja metsakaitsest paar sõna. Mis puutub metsa- ja jahiloomade kaitseesse, siis olgu tähendatud, et uus metsaseadus on metsade peawalitsuse poolt wälja töötatud ja esitatakse juba sel aastal ministeeriumile. Tema kohta on wastawate jahiseltside arwamist küsitud. Kuid selles seaduses ei ole härra Juhkam'i poolt soowitatud orawate kaitset küll ette nähtud. Meie metsateadlased seletawad, et orawad on küll ilusad loomad, aga nende peale tuleb waadata, nende tegude järele otsustades, kui sarnaste loomade peale, keda metsa huwides erilise kaitse alla wõtta ei saa.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Esimene faktiline märkus lubatagu teha uue metsakasutuse osakonna asutamislöö kohta. Et selle asutamistarwe nii iseenesest mõistetaw oleks, seda ei suuda mina tõesti mitte uskuda. Kõigepealt kukkus ettepanek uut osakonda juurde asutada, rahaministeeriumi eelarwe-kommisjonis läbi — tõmmati kriips peale.

Metsade peawalitsus ei leppinud sellega ja appelleeris Wabariigi Walitsusele ja seal läks läbi, kui ma ei eksi, teistkordsel arutamisel suurema surumise tagajärjel otsus: uus metsakasutuse osakond tuleb lubada. (J. Tõnisson, rhw.: Kas eelarwe-kommisjon spetsialistidest koos on?) Kui Teie rahaministeeriumi eelarwe-kommisjoni nii alawäärtuslikuks tunnustate, siis ei tohiks sinna ju üldse eelarwet arutada anda. — Edasi arutati seda küsimust põllutööministeeriumi alamkommisjonis. Seal seletas härra Rosen ühelt ja härra Kerem teiselt poolt uue asutatava metsakasutuse osakonna mitmekülgseid ülesandeid, aga komisjoni enamus leidis ometi, et uue osakonna asutamistarwe on enam kui küsitaw. Ma tegin ettepaneku metsakasutuse osakonna koosseis täies ulatuses maha kustutada. Kml. Kärner tegi sellele lisaettepaneku: metsakasutuse osakonna mahakustutamisel metsade peawalitsuse rahuldamiseks metsamajanduse osakonda suurendada kolme ametniku wõrra. Härra Rosen'i palwel aga jäeti mõlemad ettepanekud hääletamata niikauaks, kunni metsade peawalitsuse aruandja härra Schilling metsade peawalitsuses kohapeal järele waatamas käib, kuidas töörohkusega lugu, ja kas on tõesti wajalik uue osakonna asutamine. Härra Schilling käis seal ära, tuli tagasi ja tegi järgmise ettepaneku: see osakond tuleb tunnustada tarbetuks. Et aga rahuldada metsade peawalitsuse ülemat, esitas härra Schilling ettepaneku metsamajanduse osakonna koosseisu suurendada kolme ametniku wõrra. Härra Schilling'i ettepanek wõeti alamkommisjonis wastu nelja häälega kolme hääle wastu. Härra Liigand'i ettepanek aga, uue osakonna asutamine lubada, kukkus tol korral läbi. Järgmisel koosolekul, kus koosolijate liigete arwuline wahekord muutunud, ja koos oli vähem liikmeid kui enne, otsustati küsimus ümber. Millistel motiividel,

sellest alamkommisjoni protokoll ei räägi. On ainult öeldud, et otsustatakse metsakasutamise osakond asutada ja metsamaajanduse osakonna koosseisust 3 ametnikku maha kustutada. Niipalju, kui härra Liigand tähendas, olla see otsus kompromissi tagajärg olnud: lubatud 20 metsa-vahti maha tõmmata ja nemad tulnud selle eest tasuks omalt poolt vastu metsade peawalitsuse ülemale, lubades asutada uue osakonna. Tähendab, see uus osakond on kompromissi saavutus. Ma arwan, et see tee juba, kuidas uus osakond asutati, näitab, et tema asutamistarve kaugeltki mitte iseendastmõistetaw ei ole. Teiseks, mis puutub maakonna metsaülemate instituudi kaotamisesse, siis lükatu minu ettepanek eelarwe-kommisjoni tagasi kõigist kahe häälega. Ettepanek sai poolt 11 ja vastu 13 häält. Juba see näitab, et Riigikogu teistes rühmades samuti walitseb arwamine — see instituit on tarbetu.

Juhataja L. Raudkepp: Sõna on faktiliseks märkuseks põllutöoministril.

Põllutööminister A. Kerem: Mina kahetsen, et ei pannud teist dokumenti ka ette, mis metsaülemate ühingu räägib. See käib järgmiselt: „Teie suusõnalise järelepärimise peale metsaülemate ühingu koosseisus, teatame, et metsaülemate koosolekutel maakonna metsaülemate liikwideerimise küsimust, kui ühingu kompetentsi mitte kuuluwat, päwakorrale ei ole wõetud ja läbirääkimisi ei ole olnud.“ Nii et ka see räägib selget keelt, ja mina ei saa paberi ega nende oma tõenduste vastu rääkida. Teiseks tahtsin mina õiendada metsakasutamise osakonna tekkimise lugu. Rkl. Gustawson tõi ette, nagu oleks see wägisi läbi surutud jne. Lugu on iseenesest palju lihtsam. Rahaministeerium oli oma komisjonile direktiwi andnud, et mingit uut asutust ei wõeta üles koosseisu, walitsus seda läbi ei ole kaalunud. Järelikult, rahaministeeriumi komisjon ei tohtinud mingisugust uuendust ära otsustada, sest asi pidi enne walitsuses kaalumisele tulema. Meie poolt tehti wastaw ettepanek Wabariigi Walitsusele, kuid arwesse wõttes, et Riigikogu seekord oli juba kokku tulnud ja eelarwe äraandmine mitte ei wiibiks, otsustas walitsus seda küsimust, kui laiaulatuslikku ja põhimõtetelist, sisuliselt mitte arutada ja seda esitatawast eelarwest esialgu wälja jätta

ja edaspidi küsimus uuesti arutamise alla wõtta ning asjatundjate arwamist selle juures ära kuulata. Ühel hilisemal walitsuse koosolekul tuli asi uuesti arutamisele ning peale pikemate selgitamiste jõudis walitsus üksmeelsele otsusele, et metsakasutamise osakond, kui sarnane, meile tarwilik on, ja täiendaw ettepanek esitati Riigikogule.

Juhataja L. Raudkepp: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja O. Liigand: Mina ei pea tarwiliseks wastata mitmesuguste märkuste peale põllutöoministeeriumi tegewuse ja eelarwe alal, sest nende peale on juba wastatud härra põllutöoministri poolt. Mina tahan ainult peatada otsekoheste ettepanekute juures, mis on tehtud põllutöoministeeriumi eelarwe ja koosseisude muutmise sihis. Ka neid ettepanekuid on osalt selgitanud härra põllutöominister oma kõnes. Mina wõtan nende ettepanekute peale wastamise eelarwe kokkuseade järjekorras.

Kõigepealt ettepanek, mida tehti Riigikogu liikme Shtsherbakow'i poolt ja mida toetas Riigikogu liige Grigorjew maamõõtjate arwu suurendamise kohta. Selle ettepaneku kohta pean tähendama, et see tehti juba eelarwe-kommisjoni, aga eelarwe-kommisjoni lükatu tagasi, sest et ei ole mitte wastuwõetaw eraldada Petserimaad, mille järele ta enamsoodustatud seisukohta asetataks. Kuna maade planeerimistööd seal praeguse koosseisu juures normaalselt edenewad, ei saa mina komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda.

Edasi, mis puutub põllumeeste rühma liikme härra Teetsow'i ettepanekusse — suurendada põllutöoministeeriumi korraliste kulude eelarwe peatükk III, § 15 — kultuuriline toetus — 6 kultuurtehnikeri wõrra ja nende palkadeks lubada 480.000 marka, 5 majapidamise instruktori palkamise jaoks — 360.000 marka, 3 piimatalituse instruktori palkamiseks 280.800 marka, kokku 1.120.800 marka. Selle ettepaneku kohta on mul raske ja isegi kaunis täbar seisukohta wõtta kõigepealt sellepärast, et härra Teetsow oli ise eelarwe-kommisjoni liige ja oleks loomulik olnud, kui tema eelarwe-kommisjoni oleks oma ettepanekuga esinenud, ja kui seal tema ettepanek tagasi oleks lükatud, siis alles oleks ta wõinud esineda oma ettepanekuga Riigikogus. (M. L a a r m a n, põl.:

Aruandja eksib.) Riigikogu liige Teetsow oli tol ajal eelarwe-komisjoni liige, see on fakt. Aga kui härra Laarmann teisiti kõneleb, siis mõistab ta walesti. Eelarwe-komisjonis härra Teetsow oma ettepanekuga esinenud ei ole, kuigi tema ettepanek on niisugune, mis oleks tõesti tahtnud eelarwe-komisjonis läbi kaalutud ja põhjendatud saada. Nüüd on aga härra Teetsow esitanud oma ettepaneku Riigikogule ilma ligema põhjendamiseta. (Wahelhüüded põllumeeste rühmast: Ta on põhjendatud.) Härra Teetsow kõneles eile küll pika jutu maha sellest, et Saaremaal põllumajanduse olud on palju halwemad kui mannermaal. Kõneles ka sellest, et Saaremaal maaparandust ei saawat teha, sest et seal kaanalid puuduwad. Kõneles ka sellest, et ei saa Saaremaal piimaasjanduse edenemisest kõnelda, sest et seal karja- ja heinamaad puuduwad juu. Ainukene osa härra Teetsow'i kõnest tema ettepaneku põhjendamiseks wõiks pidada ühte tema lauset, kui ta ütles, et teie ei ole lubanud nii paljugi wastu tulla põllumeestele, et nendel võimalust oleks instruktorite ja agronomide palkamiseks. Teie kisute need summad maha ja määrate mingisuguseks teiseks otstarbeks. Kui härra Marina sel puhul küsis, missugused summad on maha kärbitud ja teiseks otstarbeks määratud, siis wastas selle peale härra Teetsow: „kui palju wõeti maha keskseltsi summadest.“ Selle kohta wõiks tähendada, et jutt kultuurilise toetuse summade kärpimisest tõele ei wasta. Ja ümberpöörduvalt, need on eelarwe-komisjoni poolt suurendatud nii korraliste kui ka erakorraliste kulude eelarwes. Peatükk III, § 15, mille kohta härra Teetsow lisaettepaneku on teinud 2.735.300 marga wõrra, ning millest 1.708.800 marka langeb just nende ülesannete toetamiseks, mille kohta härra Teetsow nõuab 1.120.800 marka. Kui Riigikogu seda heaks arwab ja kui riigimajanduse seisukord seda lubab, siis ei saa selle wastu põhimõttelikult keegi olla, kes riigi hea käekäigu wastu ei ole. Ka mina ei ole selle wastu. Aga mina arwan, et iga ettepanek, iga nõudmine wõi soowiawaldus põhjendatud peaks olema. Mina arwasin, kui mina härra Teetsow'i ettepanekut kuulsin, et see käib ainult Saaremaa kohta, mille puudusi terve härra Teetsow'i kõne käsitas. Kui aga kõnelejalt wahelhüüdega pahemalt poolt küsiti: kas üksi Saaremaa jaoks? siis wastas härra

Teetsow: „ei, see läheb üle terve riigi.“ Sellega ei wõi kõike seda, mis ettepanekutegija eriti Saaremaa kohta ette tõi, tema ettepaneku põhjenduseks pidada. Meil ei ole härra Teetsow'i kõnest näiteks midagi teada, missugustel alustel ja põhjendustel ettepanija tarwilikuks peab üle riigi weel 6 kultuurtehnikeri ametisse panna. Miks mitte 16, 60 wõi mõni teine arw? Miks arwab ta, et tarwis on 5 majapidamise instruktoriga ametisse kutsuda? Miks mitte 15 wõi 50? Niisama, mikspärast karja- wõi piimatalituse instruktorid 3, aga mitte mõni teine arw? Edasi, ei olnud härra Teetsow'i kõnes ka sellest sõnagi, kus neid summaseid ja instruktorid tarwitada tuleb. Selle kohta ei ole ettepanekutegija mingisuguseid arwamisi awaldanud. Ja ma ei tea tõesti, missugused juhtnõõrid walitsusel selle summa äratarwitamise kohta peaksid olema ja kui otstarbekohaselt walitsus seda summat tarwitada wõib, kui see määratakse. Kõike seda arwesse wõttes luban ma enesele arwata, et see ettepanek mitte wäga tõsiselt wõetud ei ole, waid ettepanekutegija süda juba selle läbi rahuldatus wõib olla, et ta siin oma ettepaneku ette kandnud ja see siin ära kuulatud on. Nii nagu ütlesin, eelarwe-komisjonis seda ettepanekut arutatud ei ole, sest et seda seal ette pandud ei olnud. Sellepärast ei saa mina ka komisjoni nimel seda ettepanekut toetada, waid see jääb Riigikogu otsustada.

Edasi, härra rkl. Jõeäär'i ettepanekute kohta. Niihästi tema shabloonilise 10% vähendamise, kui ka muude kärpimiste kohta on eelarwe-komisjon tema ettepanekuid arutanud ja eitawale seisukohale asunud; kõik tema ettepanekud lükkati eelarwe-komisjonis tagasi. Sellepärast ei saa ka mina eelarwe-komisjoni nimel nende ettepanekutega ühineda. (M. Laarmann, põl.: Aga toetada wõib!) Teie teate ju, mis ühinemine tähendab.

Peale selle on weel härra Jõeäär'i ettepanek, mis ühte käib ka härra Gustawson'i ettepanekuga — ära kaotada metsakasutuse osakond. Juba põllutöeminister oma kõnes näitas selle peale, missugused asjaolud mõõduandwad on olnud selle osakonna ellukutsumiseks. Mina juhiksin ka tähelpanu selle peale, et see ettepanek on olnud juba mitu korda eelarwe alamkomisjonis arutamisel, nagu siin seda rkl. Gustawson ette

kandis. Tõesti, esiotsa lükati see ettepanek tagasi, lihtsalt kokkuhoidmise põhimõttest välja minnes, soovides, et koosseisusid ei suurendataks. Aga kui eelarwe-komisjonis selgeks tehti, et metsamajanduse osakonna töö on tõesti nii suur, et seal ilma ametnikkude arvu suurendamiseta läbi ei saa, ja tehtigi selles mõttes härra Kärner'i poolt ettepanek, suurendada metsamajanduse osakonna koosseisu 3 ametniku võrra, — siis ühel pärastisel koosolekul lepiti wiimati nii kokku, et kui siin otstarbekohasuse seisukohalt tõesti parem on ja ülesannete ärajagamise mõttes soovitavam on kaks osakonda asutada, siis seda asutada, aga nii, et mujal ametnikka vähendatakse, kus neid nii väga tarwis ei ole. Lõpuks lepiti siis selle peal kokku, et metsamajanduse osakonnas vähendatakse ametnikkude arvu seitsme pealt kuue peale, see tähendab ühe ametniku võrra. Kui arvesse võtta härra Kärner'i ettepanekut, mis kokku käib härra Gustawson'i tänase ettepanekuga, — siis kolme ametniku võrra ja selle eest asutada metsakasutuse osakond nelja ametnikuga. Tagajärg on see, et ametnikkude arv kaswab üheainsa võrra ja metsakasutuse osakond on saanud eriharidusega juhataja. Peale selle oli walitsuse esitaja nõus sellega, et vähendatakse metsawahtide arv 20-ne võrra. Nii siis selle wastu, et mujal ametnikka vähendati, oli eelarwe-komisjon nõus, et asutatakse metsakasutuse osakond mitte kuue ametnikuga, nagu nõuti, aga neljaga. Peale selle vähendati metsamajanduse osakonnas 1 ametnik, nii et ainline kulu oleks ainult suurendamine koosseisu üheainsa ametniku võrra kahe osakonna peale kokku. Ja selle kohta, mis härra Gustawson siin ette tõi, et koosolek on olnud teisel korral, nimelt alamkomisjoni koosolek on olnud teises koosseisus, siis peab tähendama, et needsamad härrad, kes enne waidlesid uue osakonna asutamise wastu, olid ka teisel koosolekul. Ja nendel motiividel, mis mina täna siin ette kandsin, leppisid nemad selle kompromissiga ja keegi ei hääletanud wastu. Nii et see osakonna asutamine sündis täiesti ühel häälel. Sellepärast, eelarwe üldkomisjoni koosolekul oli ka sellest kõne, wõeti uue osakonna juurdeasutamise ettepanek niisamuti wastu. Mina, eelarwe-komisjoni aruandjana, pean kõnelema selle osakonna mahakusutamise, see on niihästi härra Gustaw-

son'i kui ka härra Jõeäär'i ettepaneku wastu.

Peale selle, — mis puutub härra Gustawson'i ettepanekusse metsaülemate instituudi ära kaotamise kohta, siis pean tähendama, et see küsimus oli ka arutamisel eelarwe alamkomisjonis kui ka üldkomisjonis. Seal, mitmekülgselt seda küsimust läbi kaaludes, tuldi otsusele, et kui selle sisseseade ära kaotama peaks, siis ei ole otstarbekohane siin järsult liikwideerida. Sellelt seisukohalt wõttis eelarwe-komisjon wastu soowiawalduse, mis maakonna metsaülemate instituudi ära kaotamise põhimõttelikult soowitawaks tunnistas, kuid selle täidesaاتمisse walitsuse hooleks jätab. Ja sellel seisukohal asun ka mina nii isiklikult, kui komisjoni aruandjana ja ei saa härra Gustawson'i ettepanekut toetada, waid waidlen selle wastu.

Mis puutub härra põllutööministri poolt tehtud ettepanekusse, suurendada peatükk V metsade peawalitsuse alal § 6 — 10.070.800 marga võrra, nimelt metsakultuuri tööde ja kraawitamiste läbiwiimiseks, siis wõeti see paragrahw wastu walitsuse poolt esitatud suuruses ja soowitawaks pidades, et metsakultuuri töödeks takistusi ei tehtaks summade kärpimisega. Walitsuse ettepanek oli aga üle 10.000.000 marga vähem, kui põllutööministeerium enne nõudnud oli. Nimelt oli enne esitatud nõudmine 54.545.800 marka, ja see summa vähendati walitsuse eelarwe-komisjonis 43.936.200 marga peale, ja mina usun, et kui see summa oleks eelarwe-komisjonile esitatud niisuguses suuruses, nagu ministeerium teda oli esitanud, siis meeoleu oli eelarwe-komisjonis selle summa wastuwõtmisel niisugune, et temale wastu oldud ei oleks ja sellepärast mina, kuigi komisjoni nimel põllutööministri ettepanekuga, eelarwet suurendada selle summa võrra, ühineda ei saa, usun aga, et selle summa suurendamine wististi mitte komisjoni seisukohale wastukäiw ei ole ja, et see summa väga wõimalikult wastu wõetud oleks eelarwe-komisjonis sarnases suuruses, nagu tema enne ministeeriumi poolt esitatud oli.

Peale selle on esitatud weel eelarwe-komisjoni poolt soowiawaldused, mis puutuwad põllutööministeeriumi tegewusesse, kuid, et need soowiawaldused on juba kirjalikult Rügikogu liigetele välja jagatud, siis ei pea mina tarwilikuks neid siinkohal eriti ette kanda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Kuidas soovib Riigikogu, kas hääletamisele asuda, või waheaeg määrata? (Hüüded: Hääletamisele asuda!) Sõna on hääletamise korra kohta Riigikogu liikmel Zimmerman'il.

J. Zimmerman (töer.): Põllumajanduse riiklikuks toetuseks on määratud eelarwes 31.000.000 marka. Härra Teetsow, põllumeeste rühmast, pani ette, seda summat suurendada 1.120.800 marga võrra. Et nüüd Wabariigi Walitsus selle suurendamise vastu waielnud ei ole, siis on nähtawasti praegune walitsus nõus põllumajanduslikku kultuuri rohkem toetada. Seda tuleb terwitada. Aga härra Riigikogu liige Teetsow lisas ettepaneku juurde veel ettepaneku koosseisu kohta. (K. Wirma, sd.: Kas see on hääletamise korra kohta?)

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun hääletamise korrast kõnelda.

J. Zimmerman (töer.): Palun, et see ettepanek koosseisu kohta hääletatakse eraldi, Kultuuriline toetus võib küll tarwilik olla, aga ei ole teada, kas tema kõgehädalisem on just nendel aladel, mida härra Teetsow ette on näinud. Sellepärast paluksin härra Teetsow'i ettepanekut kahes osas hääletada. (Hulgalt wahelhüüded paremalt poolt. — M. Laarman, põl.: Hääletab ise ära!)

Juhataja **L. Raudkepp**: Mina loen ettepanekud ette. Kõigepealt rkl. härra Jõeäär'i ettepanek põllutööstusministeeriumi eelarwe vähendamise kohta: „Panen ette vähendada põllutööstusministeeriumi eelarwet järgmiselt:

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Palgad	400.100.—
§ 8. Kantseleikulud	27.000.—
§ 9. Majapidamine	112.000.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	200.000.—

Kokku peatükk I 739.100.—

Peatükk II.

Maakorralduse peawalitsus.

§ 1. Palgad	4.784.600.—
§ 2. Ametsõitude tasu	1.000.000.—

§ 8. Kantseleikulud	374.000.—
§ 9. Majapidamine	183.600.—
Kokku peatükk II	6.342.200.—

Peatükk III.

Põllumajanduse peawalitsus.

§ 1. Palgad	572.700.—
§ 8. Kantseleikulud	60.000.—
Kokku peatükk III	632.700.—

Peatükk IV.

Loomaterwishoiu peawalitsus.

§ 1. Palgad	569.400.—
§ 8. Kantseleikulud	14.000.—
Kokku peatükk IV	583.400.—

Peatükk V.

Metsade peawalitsus.

§ 1. Palgad	18.576.000.—
§ 8. Kantseleikulud	404.300.—
§ 9. Majapidamine	179.100.—
Kokku peatükk V	19.159.400.—

Kokku põllutööstusministeerium 27.456.800.—

Selle ettepaneku wastuwõtmise korral jääks koosseisude vähendamine Wabariigi Walitsuse hooleks. Kui aga see ettepanek peaks tagasi lükatama, sarnasel korral esitab rkl. Jõeäär wastuwõtmiseks järgmise üksikasjalise vähendamis-ettepaneku põllutööstusministeeriumi koosseisu kohta:

„Panen ette wälja jätta põllutööstusministeeriumi koosseisust arwates 1. maist 1924 a.

Peatükk I.

Keskasutus.

Ministri abi	1	28.800.—
Kirjandusreferent	1	9.900.—
Wastawalt vähendada krediiti § 1 järele Mk. 193.500.—		wõrra.

Peatükk II.

Maakorralduse peawalitsus.

Esitused maakondades.

Kantseleiametnik	77	5.000.—
Wastawalt vähendada krediidi § 1 järele Mk. 1.925.000.—		wõrra.

Peatükk V.

Metsade peawalitsus.

Metsakasutuse osakond.

Osakonna juhataja	1	15.300.—
Wanem asjaajaja	1	6.800.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
„	1	4.800.—

Wastawalt vähendada krediiti § 1 järele Mk. 414.700.— wõrra.“

Rkl. Gustawson'i poolt on järgmised ettepanekud tehtud. Esimene ettepanek: Peatükk V, metsade peawalitsus, nagu härra Jõeäär'ilgi, metsakasutuse osakonna koosseis täies ulatuses kustutada. Kuna need ettepanekud sulawad ühte, siis tulewad nad ühel ajal hääletamisele. (J. T e m a n t, põl.: E h k s a a k s n a t u k e n e w a l j e m !)

Edasi on ettepanek: „Metsamajanduse osakonna koosseisu järgmiselt suurendada: wanem asjaajaja — 1 — 6.800.—, kantseleiametnik I järgu — 1 — 5.000.—, kantseleiametnik II järgu — 1 — 4.800.—

Peatükk V — metsade peawalitsuse koosseisust osas „asutused kohtadel“ kustutada, arwates 1. juulist 1924 a.

maakonna metsaülem	— 7	palgaga	15.300.—
„	— 2	„	13.500.—
„	— 1	„	11.700.—
„	— 6	abi	11.700.—
„	— 2	„	9.900.—
asjaajaja	— 7	„	5.800.—
„	— 3	„	5.500.—
kantseleiametnik	— 2	„	5.000.—
„	— 2	„	4.800.—
„	— 2	„	4.600.—
„	— 3	„	4.500.—

Peale selle on rkl. Gustawson'i poolt tehtud ettepanek: „Peatükk V. Metsade peawalitsus, vähendada:

1. Palgad	1.285.050.—
2. Ametsõitude tasu	400.000.—
3. Arstiabi ja toetus	50.000.—
8. Kantseleikulud	162.500.—
9. Majapidamine	247.500.—
12. Liikuw wara	12.000.—

Kokku 2.157.050.—“

Peale selle on ettepanek rkl. Shtsherbakowi poolt:

Koosseisu suurendada:

„I järgu maamõõtjaid 35 pealt — 40 peale.
II järgu maamõõtjaid 20 pealt — 25 peale.

Peatükk II. Põllutööministeeriumi maamõõtu-ameti eelarwet suurendada 952.500 marga wõrra — § 1 suurendada

652.000 marga wõrra ja § 2 — 300.000 marga wõrra.“

Rkl. Teetsow'i poolt on ettepanek tehtud: „Põllutööministeeriumi põllumajanduse peawalitsuse eelarwe osas peatükk III, § 15 — kultuuriline toetus — suurendada:

1) 6 kultuurtehnikeri palkamiseks 8 kuu peale	480.000.—
2) 5 majapidamise instruktoriga jaoks 8 kuu peale	360.000.—
3) 3 piimatalituse instruktoriga palkamiseks 8 kuu peale	280.800.—

Kokku 1.120.800.—“

Põllutööminister Kerem'i poolt on ettepanek tehtud: „Peatükk V, § 66 suurendada 10.070.800 marga wõrra.“

Rkl. Kärner'i poolt on ettepanek tehtud: „Peatükk III, § 15 — määrata agroomilise abiandmise summad maakonnawalitsustele põllumeeste keskseltsi asemele.“

Rkl. Jõeäär'i poolt on ettepanek tehtud hääletada summade vähendamise ettepanekud paragrahwide järele ja koosseisude vähendamise ettepanekud peatükkide järele.

Sõna on faktiliseks märkuseks aruandjal.

Aruandja O. Liigand: Siin on weel väikene lahkumine seletuskirja ja koosseisude teksti wahel. Nimelt on seletuskirjas ära märgitud, et ringkonnawalitsejaid I järgus — 2 ja II järgus — 4 ja nende kantseleiametnikka 6 wõrra vähendatakse, arwates 1. juulist käesolewal aastal. See ei ole aga ära märgitud koosseisude tekstis, nii et ringkonnawalitsejate arw oleks I järgus — 24, aga kunni 1. juulini + 2, ringkonnawalitsejaid II järgus — 47, aga kunni 1. juulini + 4, ja kantseleiametnikka palgaga 5000 mk. — 77, aga kunni 1. juulini + 6.

Juhataja L. Raudkepp: Rkl. Jõeäär'i poolt ettepanek hääletamise korra vastu ei waielda. Kawatsen hääletamisele wõtta need ettepanekud järgmises järjekorras: esimeses järjekorras rkl. Jõeäär'i ettepaneku, mis kaugema ulatusega on, siis teises — rkl. Jõeäär'i ettepanek, mis vähema ulatusega on. Siis tuleksid rkl. Gustawson'i ettepanekud; siis tuleksid rkl. Shtsherbakow'i, Teetsow'i ja põllutööministri ettepanekud.

kud. Peale selle on veel olemas paralleel-ettepanekud I peatükis § 11 kohta — sõidu- ja weabinõud: I — 534.900 mk. ja II — 334.900 mk. Siis tuleks rkl. Kärner'i ettepanek. Selle järjekorra wastu ei waielda. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Rkl. Shtsherbakow'i poolt tehtud ettepaneku kohta, mis käib sellesse, et maamõõtjate arwu ja nende palgasummasid suurendada, pean hääletamise motiividenä teatama, et olgugi, et meie rühm tunnistas tarwidust Petserimaal maadekorraldamise töid wõimalikult kiiresti läbi wiia, ei leia meie siiski wõimalikuks ettepaneku poolt hääletada selle tõttu, et praegune maamõõtjate koosseis põllutöoministeriumi juures, mis üle 80 ametniku wälja teeb, peaks wõimaldama juba tarwiliku arwu maamõõtjaid Petserimaale saata.

Juhataja **L. Raudkepp**: Paragrahwide wiisi tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanek, wähendada keskastuse wäljaminekuid. Panen hääletamisele ettepaneku wähendada § 1 palgad — 400.100 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 8 — kantseleikulud — wähendada 27.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 9 — majapidamine — wähendada 112.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 11 — sõidu- ja weabinõud — wähendada 200.000 marga wõrra. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on antud 28 häält, wastu 28, seega on ettepanek tagasi lükatud.

II Peatükk. Maakorralduse peawalitsus. § 1 — palgad wähendada 4.784.600 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 2 — ametsõitude tasu — wähendada 1.000.000 marga wõrra. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on antud 28 häält, wastu 30, seega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 8 — kantseleikulud — wähendada 374.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 9 — majapidamine — wähendada 183.600 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

III peatükk. Põllumajanduse peawalitsus. § 1 — palgad — wähendada 572.700 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 8 — kantseleikulud — wähendada 60.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Peatükk IV. Loomaterwishoiu peawalitsus. § 1 — palgad — wähendada 569.400 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 8 — kantseleikulud — wähendada 14.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Siis tuleb hääletamisele peatükk V. Metsade peawalitsus. § 1 — palgad — wähendada 18.576.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 8 — kantseleikulud — wähendada 404.300 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 9 — majapidamine — wähendada 179.100 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb Riigikogu liikme Jõeäär'i ettepanekute II seeria. (Üldine naer.) Wälja jätta põllutöoministeriumi koosseisust, arwates 1. maist 1924 a. I peatükk. Keskastus — ministri abi, palgaga 28.800 marka, üks kirjandusreferent, palgaga 9.900 marka. Wastawalt wähendada krediiti § 1 järele 193.500 marga wõrra. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 20 häält, wastu 29, seega tagasi lükatud.

II peatükk. Maakorralduse peawalitsus. Esitused maakondades. Wähendada kantseleiametnikka 77, palgaga 5000 marka kuus. Wastawalt wähendada krediiti § 1-se järele 1.925.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

V peatükk. Metsade peawalitsus. Metsakasutuse osakond. Wähendada osakonna

juhataja 1, palgaga 15.300 marka kuus, wanem asjaajaja 1 — 6.800 marka, kantseleiametnik 1 — 5.000 marka ja kantseleiametnik 1 — 4.800 marka. Wastawalt wähendada krediiti § 1-se järele 414.700 marga wõrra. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Häälitamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek:

Peatükk V — metsade peawalitsuse koosseisust osas „asutused kohtadel“ kustutada arwates 1. juulist 1924 a. maakonna metsaülemaid 7, palgaga 15.300 marka, maakonna metsaülemaid 2, palgaga 13.500 marka, maakonna metsaülem 1, palgaga 11.700 marka, maakonna metsaülema abisid 6, palgaga 11.700 marka, maakonna metsaülema abisid 2, palgaga 9.900 marka, asjaajajaid 7, palgaga 5.800 marka, asjaajajaid 3, palgaga 5.500 marka, kantseleiametnikka 2, palgaga 5.000 marka, kantseleiametnikka 2, palgaga 4.800 marka, kantseleiametnikka 2, palgaga 4.600 marka, kantseleiametnikka 3, palgaga 4.500 marka. (Häälatakse, loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 18 häält, wastu 19, seega tagasi lükatud.

Häälitamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek:

Peatükk V. Metsade peawalitsus. Wähendada:

§ 1. Palgad — 1.285.050 marka. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 2. Ametsõitude tasu — 400.000 marka. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 3. Arstiabi ja toetus — 50.000 marka. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 8. Kantseleikulud — 162.500 marka. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 9. Majapidamine — 247.500 marka. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 12. Liikuw wara — 12.000 marka. (Häälatakse.) Nähtawa ena-

musega on ettepanek tagasi lükatud.

Järgmisena tuleb häälitamisele rkl. Shtsherbakow'i ettepanek peatükk II-se kohta; Koosseisu suurendada — I järgu maamõõtjaid 35 pealt — 40 peale ja II järgu maamõõtjaid 20 pealt — 25 peale. Sellele wastawalt suurendada põllutöoministeeriumi maamõõdu ameti eelarwet § 1 — 652.000 marka ja § 2 — 300.000 marka. Kokku suurendada 952.500 marga wõrra.

Põhjenduseks on ette toodud: „Et Petseri maakonnas hingemaade kruntimine, mille järele praegu sõja tagajärgede ja maa wähesuse tõttu seal kisedaw tarwidus, kiiremalt läbi wiidaks“.

Asun selle ettepaneku häälitamisele. (Häälatakse, loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 16 häält, wastu 34, seega tagasi lükatud.

Häälitamisele tuleb rkl. Teetsow'i ettepanek, suurendada peat. 3 § 15 Kultuuriline toetus 1.120.800 marga wõrra, sealjuures koosseisu suurendades 1) 6 kultuurtehnikeri 8 kuu peale 480.000 mrk.; 2) 5 majapidamise instruktorit 8 kuu peale 360.000 mk. ja 3) 3 piimatalituse instruktorit 8 kuu peale 280.800 marka. Ettepanek on tehtud lahus häälitada koosseis ja krediidisuurendus. Panen häälitamisele koosseisu suurendamise. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Häälitamisele tuleb ettepanek — suurendada põllutöoministeeriumi põllumajanduse peawalitsuse eelarwe 1.120.800 marga wõrra, wastawalt koosseisude suurendamisele. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on krediidisuurendus wastu wõetud.

Häälitamisele tuleb põllutööministri ettepanek, põllutöoministeeriumi metsade peawalitsuse § 66 suurendada 10.070.800 marga wõrra. (Häälatakse.) Nähtawa enamusega on põllutööministri ettepanek wastu wõetud.

Häälitamisele tuleb rkl. Kärner'i ettepanek § 15 peat. III põllumeeste keskseltsile määratud agronoomilise abiandmise summad maakonnawalitsusele määrata. (Häälatakse.) Nähtaw enamus on wastu. (Hüüded: Ära lugesda. Häälatakse.) Ettepaneku poolt on 17 wastu 22 häält, sellega on ettepanek tagasi lükatud.

Lõpuks tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek, määrata sõidu- ja veoabinõude summaks 534.900 marka ja teine variant 334.900 marka. (Hääletatakse.) Esimese ettepaneku poolt on 17 häält, teise ettepaneku poolt on 11 häält, kwoorumiraamatus on sisse kirjutatud 84 Riigikogu liiget. Absoluutset enamust ei ole kumbki ettepanek saanud, sellepärast hääletan „poolt“ ja „vastu“. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: I summa poolt on 24 häält ja vastu 23 häält, 2-se summa poolt 28 häält ja vastu 23 häält. 1-se wahe on 1 hääl ja 2-se 5 häält. Seega on 2-ne ettepanek vastu võetud ja § 11 sõidu- ja veoabinõud määratud 334.900 marka.

Panen hääletamisele põllutööministeeriumi koosseisu ja korralised kulud. (J. Hünerson, põl.: Seeriad on läbi, aga nüüd tuleb eelarweise!)... ühes vastu võetud parandustega 314.903.800 marga suuruses. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on põllutööministeeriumi eelarwe osa II lugemisel vastu võetud. (Wahelhüüded: Lõpetada!)

Kuulen ettepanekuid koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.35 min.

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu abiesimees **L. Raudkepp.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**

Abisekretäär **J. Wain.**